

Csángó Tükör

Moldvai Magyar Kulturális folyóirat

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar Kulturális Egyesület

XIII. évf. 43. szám

Ára: 400, Ft.

9/2016

Gábor Felicia, moldvai- magyar író

Fotó: Láng Nándor

Tartalom

Hangoló.....	2
Kitekintő.....	4
Beszámoló.....	8
Gondolkodó.....	11
Életrajz.....	15
Hiedelmeink.....	23
Turizmus.....	29
Hirdetések.....	31

Impresszum:

Főszerkesztő: Tampu (Compoly)Stelian
Szerkesztőbizottság: Bogdán Tibor, Tampu Ferenc, Tampu Krisztián, Kóka Rozália, Trunki Péter

Munkatársaink: Ámbrahám Judit, Iancu Laura, Diósi Felicia

Lektorálta: Káposztás János Attila

Tördelőszerkesztő: T. (Compoly)Stelian

Kiadja a Lakatos Demeter Csángómagyar

Kulturális Egyesület

Elérhetőségünk:

lakatos.demeter@gmail.com

Tel: 0036304484754

Folyóiratunk megjelenik

Nemzeti Kulturális Alap

támogatásával.

XIII. évf. 43.szám

2016.9.

CE/28567-2/2012

Múltidézés

A moldvai magyarság ma sincs könnyebb helyzetben, mint 500 évvel ezelőtt. Kérdés. Milyen volt 500 évvel ezelőtt? Mi történt azóta? Mi történik ma? Mi fog történni ezután? Utóbbi csak megjósolni lehetne, ezért ezt most kihagyjuk.

Nos! A mai ismereteink szerint a moldvai magyarság a középkor végén (amelyet igen erős kun behatás ért, de a székelyek és a mezőségről kivándorolt magyarok vérfrissítése is táplált) nagyon megbecsült helyzetet élvezett. A későbbi török pusztítások által üresen maradt földterületeket a moldvai fejedelmek nagy örömmel adományozták ezen területekre kivándorolt magyar királyi korona alattvalóinak, akik lehettek magyarok, de lehettek német ajkúak is. Megbecsült részesei voltak a fejedelmeknek, akik sokszor jobban bíztak bennük, mint a saját bennszülött alattvalóikban. A bevándorolt lakosság hozta magával a kultúráját, hagyományait, szokásait és ezen értékeket élvezhették az ott lakók is. A részesei (rázeși) komoly fölterületeket kaptak, cserébe vállalták a katonai szerepet és a középkorban ez nem volt elhanyagolható vágy az uralkodók részéről, hiszen egyre sűrűbbek voltak a betörések, főleg a törökök részéről, de később majd az oroszok is előszeretettel léptek Moldva földjére. Az itt élő magyarok szoros kapcsolatot ápoltak a magyar királyság területén élő magyarokkal, az egyházi feladatok ellátása sem hagyott kívánnivalót maga után, egy ideig. Mert 1526. év a moldvai magyaroknak is a magyar történelem egyik leggyászosabb éve. Ettől az évtől mondhatjuk, hogy a Moldvában rekedt magyarok sorsa majdnem olyan szomorú, mint napjainkban. Ettől a dátumtól kezdve a magyar királyság végeláthatatlan küzdelme az idegen hatalmakkal gyakorlatilag megegyezik a moldvai magyarok magukra maradottságával, reménytelen küzdelmével, idegen szellemi értékek behatolásával, az elnyomás mindennapi meglétével.

Azt nem állíthatjuk, hogy ezután ne volna vérfrissítés, hiszen továbbra is elindulnak kisebb-nagyobb hullámok kelet felé, de már

nem olyan intenzitással, mint addig, s ezt elmondhatjuk egészen a 18-19. századig. A 18. század egyik legnagyobb hullámát éppen a madéfalvi veszedelem hozta ide, akiket aztán Hadik András sikeresen letelepít Bukovina területére. Azt nem mondhatjuk, hogy minden székely átment volna Hadik Andrásal Bukovinában, hiszen addig már nagyon sokan megtelepedtek a mai moldvai magyarok által lakott területeken.

A 19. század nemzeti ébredés még nagyobb károkat okozott a moldvai magyarságnak (akiknek eredete véleményem szerint lehet: magyar, székely, kun, besenyő, de még egyéb török beütések is előfordulhattak), nem beszélve aztán az 1859 Moldva-Havasalföld egyesülése táplálta román (dákó-román elméletből táplált nacionalista irányzatok) nemzeti öntudat, mely egyenesen arra irányult ezeken a területeken, hogy az ott élő magyar ajkú lakosságot teljesen beolvassza a szerintük román nemzet tengerébe. A 19-20- századok ennek jegyében telnek, ezt elmondhatjuk nyugodt szívvel, nincs amit kertetni. A 19. század nemzetstratégián túltett a huszadik század proletár diktatúra időszakára, amely nem csak békés eszközei között válogatott, hanem olykor-olykor fizikai erőszakhoz is folyamodott. Ezekben az időkben egyre kevesebb a magyar bevándorlás ezekre a területekre, a moldvai magyarok megfélemlítve, átnevelve élnek szomorú keserves hétköznapjaikat, az anyaország szinte egyáltalán nem lép kapcsolatba az itt élő magyarokkal. A 21. század elején felcsillant a remény, hogy a moldvai magyarok végre átölhetik magyar nemzettársaikat, de mire észrevettük, már nem igen van aki magyarul megszólalna, a csángózás is tudatosan folyik, ezzel is lehetőséget biztosítanak arra, hogy akiben egy kis magyar öntudat még megmaradt, azt is elcsángózzák, mert ma már sokan vallják magukat csángónak, de nem magyarnak. Az ott működő magyar oktatás is csángó kultúrát ápol és nem magyar, ezért egyre kevesebb a magyar öntudatú moldvai magyar.

Én arra kérek mindenkit, hogy próbáljuk meg minél többször használni a moldvai- magyar kifejezést, a csángó helyett.

Tampu Stelian

GARAI ISTVÁN

Moldvai elégia

Lakatos Demeter, fia Moldovának,
leverte a halál kucsmakoronádat.
Borús luzafákról nem írhatz már többé -
lezárták a szemed, pihensz mindörökké.

Játszom szavaiddal, s mintha három század
előtti időkből szólni hallanának:
szinte az Ómagyar Mária-siralom
zengzete hangzik fel valamely hajnalon.

Írtál, énekeltél - mondtad volt, hogy belső
nagy kényszerűségből lett belőled költő.
Húzódván szobádba megszálltan csak róttad
a mézédességű, ős sámáni szókat.

Csángók szép községe: ékes Szabófalva
ott van, hol a Szeret s Moldva összefoly ma.
Ahhoz ragaszkodtál, ott zengett az ének -
elmenni se vágytál, csak ha „kergetnének”.

Magányos pacsirta? Merész ívű sólyom?
Ilyen kérdésekkel már nem is kínlódom.
Balatonhoz híred elhozta az éter,
noha köztünk a táv nyolcszáz kilométer.

Nem vagyok zarándok, nem foghattunk kezét
rövid életünkben - nem is ismertelek,
de oly ága vagy te a magyar fának,
hogy hiányod miatt elszorít a bánat.

Mint értékes lelet, olyan a te nyelved:
Szóvégi ú-k, nd-ek és sziszegő sz-ek.
Könyvedért kiáltok, Erdélyt kérem számon -
mohó vagyok: több szín legyen palettámon!

Lakatos Demeter, fia Moldovának,
leverte a halál kucsmakoronádat.
Éltedben vigasztalt a Szeret múzsája -
holtodban a Dunántúl egy kis rózsaszála -

1975. március 20.

Kacsikai út (2016. VIII. 11.-16.)

„Cacica Bukovinának egyetlen híres búcsújáróhelye. Cacica az aug. 15-i nagyboldogasszonyi búcsú napján, nemcsak Bukovina katolikus híveinek találkozóhelye, hanem a különböző vidékektől összesereglett zarándokoké is. Festői erdős, hegyes-völgyes vidéken fekszik. Kegyetemplomán kívül, említést érdemelnek gazdag sóbányái is. Van sófőzője, amelyben lepárolással, a bánya feketés kősójából állítják elő a hófehér, süvegucor alakú "huszkát". Lengyelföldről, Stanislau-ból került Bukovinába a cacica-i kegykép, mely a czenstochau-i híres Máriaképnek a másolata. A mai cacica-i kegykép Stanislauból, az odavaló örömeny katolikusok templomából került Bukovinába, s már lengyel földön híres volt az imameghallgatások miatt. Ezt bizonyítják azok a fogadalmi ajándékok, amelyek a képpel együtt Bukovinába kerültek.” Forrás:Sántha Alajos: Bukovina Boldogasszonya In.:Katolikus Világ, 1936. augusztus, p. 250-251.)

Az utazás célja az volt, hogy a Népfőiskolai Collegium minél több csángó-magyar faluban tarthasson előadást, ún. terepmunka végzése az eddig még nem ismert falvak nyelvi állapotának felmérésére, összekötve ezt a Kacsikai Búcsúval.

VIII. 11. csütörtök:

Kézdivásárhely:

Látogatás Bálint Mózesnél...

Gyimesbükk:

Halász Péter felkeresése.

Éjfél utáni érkezés Klézsére, András családi házának keserves megtalálása.

VIII. 12. péntek:

Szászkút:

Megnéztük az ott eltemetett református lelkes emlékére állított keresztre tavaly felhelyezett márványtáblát, amely szerencsére ép állapotban van. Sajnos a kereszt előtt egy

murvahegy áll, reméljük csak építkezés céljára ideiglenesen rakták oda, és hamarosan el fogják hordani.

Megismerkedtünk egy Iancu Nuca nevű idősebb asszonnyal, akinek a fia viszonylag jól ért magyarul, átadtunk neki egy román-magyar nyelvlecke könyvet, kérve őt, hogy próbáljon meg embereket toborozni arra, hogy a Népfőiskolai Collegium bővítse ezzel a faluval is az előadásait az ott élő felnőtt lakosság számára. Duma Andrással bementünk a templomba.

Ploszkucén:

Északi nyelvjárású, szépen ápolts falu, közepén egy hatalmas Krisztus szoborral, gyönyörű parkok, az egyik utcasarkon, szemben a szép parkkal, egy Michelangelo Pieta szobor másolata, előtte egy 5 éves kislány, Dobos Márta sírja van. Templom szépen ápolts, virágos parkolással. Nem tudtunk beszélgetést kezdeményezni emberekkel, mert nem tudnak magyarul.

Prála:

Találkoztunk két mosolygós asszonnyal, akik nem beszélnek, viszont mondanókra, arcukat figyelve, értenek magyarul. Megnéztük a templomot,

a temetőt, kerestünk magyar nevű sírfeliratokat, de csak egyet találtunk „Dobos Márta” néven.

A templommal szemben egy érdekes épület található, szép kertel, az épület homlokzati részén egy hatalmas szent ábrázolása a falon, a kertben gyermekek futkároztak, a templomban is gyermekek, főleg kislányok tartózkodtak, mondták a helybeliek, hogy most ott gyermekek táboroztatása van.

VIII. 13. szombat:

Szabófalva:

Ferdinándfalván, Balázsfalván, Kickófalván

keresztül elérkeztünk Szabófalva régi templomának, a „Miszéckének” emlékére állított, kerítéssel körbevett 3 kereszthez, közepén a szenvedő Krisztussal, amely az egykori oltár helyén állt. Szívszorító érzés a gaz által benőtt ősi szentélyt jelző pusztuló emlék és a magyarság középkori gazdag településének végleg eltűnő emléke előtt állni. A régi templom helyétől nem messze van egy csúf épület, amely ásatások nyomát rejti. A románok lelkesen kezdték az ásatásokat, de miután a várt román emlékek helyett magyarok égetőkemencéit találták, felhagytak a munkálatokkal.

Ezután egy érdekes helyre mentünk – itthon utánanézttem Pataki János: Csángók, az elfelejtett magyarok” c. könyvéből, mert emlékeztem rá, hogy én erről az érdekes helyről már valahol láttam színes képeket és hogy az is egy északi csángó falu határa – hogy bizony **Egyedfalva, régebbi nevén Dzsidadfalva** határán jártunk (nem is tudom, hogy miért nem mentünk be a faluba, valószínűleg azért, mert nem tudtuk, hogy hol is járunk), ahova a környező csángó falvak lakói kivonulnak szőnyegjeikkel és falvédóikkal a határban lévő szőnyegmosóhoz.

A korábbi utamon itt még talákoztunk magyarul beszélő asszonyokkal. A környezet elhanyagolása 6-8 évvel ezelőtt is szembe-tűnő volt. Érdekes az előre kialakított betontálcákon a szőnyegetek sikáló asszonyok látványa. A fészület mellett ered a forrás, amely a szőnyegmosót vízzel látja el, s nem messze van egy rózsakert, a stációval, amelynek képei emlékeztetnek Jézus szenvedéseire. A szép kertben van egy – sajnos nagyon elhanyagolt - békanyálas tó, amelyben Keresztelő Szent János és Jézus szinte életnagyságú alakjai állnak a vízben Jézus megkeresztelésének jelenetét ábrázolva.

Jugán:

Templom nagyon szép, oltáron Mária a gyermekkel, -mozaikos- hatalmas képe, aranyozott, hatalmas csillárral. Stációk szintén mozaikos képekben. Gondozott kert, temető, gyönyörű, trunki fiatal pap, zöldséget áruló öregasszony, akinek már csak a mamája, vagy a nagymamája beszélt

magyarul... esküvőre készültek...

Kelgyest:

Hatalmas templom, benne csodálatos, aranyozott csillárok, az oltár aranyozott mozaikból Mária mennybemenetelét ábrázolja, aranyozott stációk. Beültünk egy kávézóba, majd az utca másik oldalán lévő, jóval szerényebb templomot szerettük volna megnézni, zárva volt, a kertjében talákoztunk egy fiatal pappal, aki azt mondta hogy Pusztina az egyetlen csángómagyar falu. Azután az utcán felfedeztünk egy idős biciklis férfit, akit Antal Györgynek hívnak, jól beszélt magyarul, kértük őt, hogy hívjon össze 10-15 magyarul még értő, beszélő embert, hogy lehessen ott előadást tartani. Ez biztató!

Balázsfalva:

Megkerestük a templomot, rendezett szép, a templom kert is az. A temetőben lévő egyik nagy kereszten magyar nevek vannak. Az utcán próbáltunk magyarul még értő, vagy egy kissé beszélő emberre találni, volt is egy idősebb asszony, aki románul mondta, hogy ő már abszolút nem ért vagy tud magyarul. Ezután betértünk egy kis hangulatos kocsmába egy frissítőre, ahol talákoztunk egy értelmes, szorgalmas, repceföldet termelő fiatalemberrel, akinek az édesanyja még beszél magyarul, Neki is adtunk egy ilyen román-magyar nyelvű nyelvkönyvet, kérve őt, hogy keresse meg azokat az embereket, akik még értenek, tudnak magyarul. András volt a tolmácsunk mindenhol. Aztán egyszer csak megjelent az - az előzőekben már említett asszony - aki elnézést kérve azt mondta, hogy nem beszél magyarul, de azért ő mégis egy kicsit ért magyarul.

Kalugeren:

Ebbe a faluba bukovinai székelyeket telepítettek be. Megálltunk egy kocsmánál, aminek a tulajdonosa egy szimpatikus fiatalember, akinek az édesapja még tud/tudott magyarul. A kocsmában lévő, viszonylag ittas ember, aki egy besszarábiai betelepült, vezetett minket el a fiatal ember édesapja házához, ahol is rátaláltunk az édesapára és

egy magyarul még tudó nénire Virginia nénire, aki özvegy, 5 élő gyermeke van. A gyerekek már nem tudnak magyarul, Érdeklődésünkre, hogy ő milyen származású, vajon csángó-e, azt válaszolta, hogy ő bizony bukovinai székely, náluk még a családban magyarul beszéltek, de a gyerekei már nem tudnak magyarul. Felvettünk tőle egy archaikus imádságot is.

VIII. 14. vasárnap:

Frumósza:

Szerettük volna felkeresni Máthé Krisztinát, az ottani tanító nénit, jó emberek révén megtaláltuk a házát, sajnos hiába kopogtatunk, kiabáltunk be az utcáról, nem voltak otthon. A templomból jövet egy magyarul tudó asszonyt megkérdeztük, hogy nem látta-e a templomban Krisztinát, mondta, hogy nem, ő úgy tudja, hogy Krisztina elutazott valahova. Azután egy kedves fiatal asszony, aki a kislányával együtt szintén éppen akkor jött ki a déli miséről, látva kínlásunkat, segített nekünk, megtudtuk tőle, hogy Krisztina Sárospatakon van, a férje, a Tanító bácsi pedig Pusztinán a magyar misén van. Ő általa fel tudtuk hívni Krisztina férjét, mondtuk neki, hogy hamarosan Pusztinába érünk és szeretnénk vele beszélni.

Pusztina:

Mielőtt elfoglaltuk volna az ottani Magyar Házban a szállásunkat, Tinkát kerestük fel, aki még nem ért haza a 11 órás román miséről, egy kicsit várakoztunk rá, nem sokára, jött is haza szép csángó népviseletben. Mondta, hogy vendégei vannak Csíksomlyóról, meg máshonnan is, nem ér rá velünk foglalkozni, de azért mégis a magyar mise után vár minket ebédre. Elfoglaltuk a szállásunkat, 14 órakor kezdődött a magyar mise, amiről még az utolsó pillanatban sem lehetett tudni semmi biztosat, lesz-e magyar mise vagy sem. Végül is lett, de nem olyan szinten – püspök celebrálásával - ahogy ígérte Erdő Péter. A magyar misét tartó János Domokos nevű, Budapesten a Batthyány téri Szent Anna templomban szolgáló plébános elmondta, hogy ő éppen ott volt Csángóföldön, mint turista és felkérték,

hogy tartson magyar misét Pusztinán és Kacsikán. Először csak kevesen voltak a pusztinai templomban, de aztán jött két busznyi klézsei, forrófalvi, magyarfalusi, és a pusztinai hívőkkel teljesen megtelt a templom. Az első sorokban Tinka és énekes asszonyai, leányai ültek, szépen énekelték a mise alatti magyar énekeket, és imádkozták az imákat. Amikor csak lehetett, elénekelték az ő énekeiket, a Szent István himnuszt, Mária énekeket, a végén a magyar Himnuszt, megható volt az egész.

VIII. 15. hétfő:

Bukovina, Kacsika – Szúcsáva megye:

Hajnali 4 órakor indultunk Kacsikára, ahol is 1/2 9-kor kezdődött a magyar mise. Odafele utazásunk alkalmával láttuk, hogy a bukovinai falvak sokkal barátságosabbak a román falvaknál, szép, ápolt, kertek, piros téglás házak, nem azok a bádoggal tetős sivár falvak, amik a moldvai részen vannak, gyönyörű a táj, látszik az, hogy mivel nem messze vannak tőlük a bukovinai ortodox kolostorok, és maga a hely az ottani vallási túrizmus helye, nagyon fellendült.

Kacsika Bukovinának egyetlen híres búcsújáró helye, aug. 15-i Nagyboldogasszonyi búcsú napján, nemcsak Bukovina katolikus híveinek a találkozóhelye, hanem a különböző vidékekről összesereglett zarándokoké is. A település a 200 éves sóbányájáról híres. A falu a moldvai katolikusok legjelentősebb zarándok helye, az itteni katolikus kegytemplomban minden évben Nagyboldogasszony Napján román-, lengyel-, ukrán-, magyar-, és német nyelvű szentmise is van, 2000-ben II. János Pál pápa a templomot Basilica Minor rangra emelte. A kacsikai kegytemplomban az oltár fölött a híres csesztohovai Mária-képnek van a másolata. A kegytemplom udvarán a hívők gyónhatnak a saját nyelvükön. A lourdesi Mária barlanghoz hasonló a templom. A mellette lévő Mária Grottánál, - grotta:, aminek az elején van Mária jelképes koporsója - tartják a csángó-magyaroknak a magyar misét.

Humor:

Először a város ortodox templomát néztük

meg, éppen folyt a liturgia, belül csodálatosan – az ortodox templomra jellemzően – díszítve. Ezután a városon kívül lévő világörökségi kolostort látogattuk meg, sajnos nem mehettünk be, mert éppen renoválták. Nem messze tőle van egy újabb ortodox templom, kívül-belül gazdagon díszítve. A régi kolostor mellett van egy régi torony is, a kolostoron belül csodálatos kert van, kint a szabadtéren folyt a liturgia szép férfi kórusal kísérve. Igen sok népviseletbe – ami erősen hasonlít a csángó-magyar népviseletre – öltözött asszonyt és férfit láttunk, Meg kellett állapítanunk, hogy a román nép sokkal vallásosabb a magyarnál, mivel akárhány ortodox templomban jártunk, zsúfolásig tele volt hívőkkel.

Moldvabánya:

Egykori fejedelmi főváros, II. András idejében alakult, a XIV. sz.-ban. Kolostor létesült ezen a helyen. A templom romjai ma is pazar látványt nyújtanak, jól érzékelik az épület hajdani pompáját. Az egyik falmaradványon magyar rovásírás látható.

Gelence:

Kelemen Dénes fafaragó népművész, egykori magyar tanár felkeresése, szállásunkhoz való érkezés. Kedves, idősebb házaspár Pete Béla és felesége Erzsike, szép ház, rendezett istálló.

VIII. 16. kedd:

Gelence:

A gelencei világörökségi templom megnézése, G. Béla és K. Dénes ismertetőjével, a templom előtt Szent László király szobra, a templom falain Jézus keresztre feszítése és Szent László király legendájának freskói láthatók. Templom kert, temető, kopjafák. A falu központjában Dénes bácsi faragványai Trianon, Nándorfehérvár tiszteletére.

Csernáton:

Felkerestük Haszmann Pált, aki létrehozta 1973-ban a Haszmann Pál múzeumot, ahol most egy kis részen helyet kapott egy lujzikalagoron magyar nyelvet tanító tanár által összegyűjtött csángó-magyar népviseleti kiállítás is.

László Ildikó

SZERETEM ÉS SZERETEM

Szeretem, és szeretem
tavaszt a mezűben,
mikor húzza nótáját
pacsírta lütűken,
csendben patak sompolyog
lúzák alatt banyhán,
hacászand fímlik a fű
vízharmat a táblán.

Szeretem és szeretem,
det érik a búza,
feltürkezve arassza
a János és Rúza;
okkor isz dét nyomtosszák
csípvel a szűrűbe,
oz nyomtata meszana
neli a belibe.

Őszet is már szeretem,
det a szűlű érik,
ilyen táj a szívem isz
nem érzem, hogy szérik;
zúgnak hegyek ínektűl,
vaan idny valu,
megyg leszentűl a nap,
klakacsil a falu.

Guzalyaszt isz szeretem,
szeretem holálíg,
ott jól érzem magamat,
minden szíp és viíg;
ínekelsz, táncolász,
bélesz, bor áll készre, -
bezzeg szokcor regvelíg
nem isz veszed észre.

(OSzK Fond 402/213)

Lakatos Demeter

Nyári Gyermektábor beszámólok**"Kelj fel, és járj!"****Beszámoló a 2016. júliusi moldvai csángó-magyar táboroztatásokról**

Önhittség nélkül állíthatjuk a táborvezetőkkel, hogy a 2016. júliusi táborok Szitás - Újfaluban, illetve Magyarfaluban, valamint Lábnyikban sikeresen zárultak, és a jó munka tudatában gondolunk a következő évre, 2017-re, amikor is még tartalmasabb és eredményesebb munkára készülünk.

Tremmel Ákos táborvezető beszámolója:*Szitás -- Újfalu, 2016. július 4-9.*

A tábort eredetileg Szitásba terveztük az ottani iskola udvarára. (Onnan két házzal feljebb 50 méhcsalád él, a tulajdonos nem volt hajlandó elköltöztetni őket, bár a falusiaktól folyamatos panaszok érkeztek a támadások miatt. Korábban még ilyen agreszív méhekkal nem találkoztam, engem is többször összeszúrtak tábor előtt még úgy is, hogy nem mozogtam, vagy voltam egyéb módon fenyegető.)

A tábor első napját az esős időre való tekintettel Szitáson tartottuk, mivel azonban onnantól napsütéses, meleg időt jósoltak, ezért Újfaluba terveztünk a továbbiakban. Egyrészt az iskola termében és udvarán, másrészt a szemközt lakó idős házaspár tágas kertjében.

A táborban délelőtt és délután is tartottunk foglalkozásokat, jellemzően párhuzamosan, életkor szerinti bontásban. Játékos, tánc- és énektanulós, valamint kézműves foglalkozások váltották egymást. A gyermekek Emivel (Farkasné Lipták Anna Emília) s Nusival (Farkas Veronika önkéntes) és a helybéli tanító nénikkel (Vaszi Henrietta, Lőrincz Kinga) levendulapárnát, papírvirágot, árnyképes lapot, lufis hőlégballont, quilling virágot, filcállatokat stb. készítettek. Szőnyi Viviennel csángós körtáncokat tanultak és énekeket. Énekes játékokat, cserkészjátékokat és egyéb közösségi játékokat játszottunk.

Ettől a "forgatókönyvtől" a változatosság kedvéért párszor eltértünk:

- kedden délután szemétszedő versenyt szerveztünk három csapatban
- csütörtökön sorverseny volt három csapatban a gyermekeknek
- szombatra zenészt hívtunk, így volt egy kisebb táncház, utána pedig egy záró evés- ivás, kép- és videó nézés közösen.

A létszám végig 30 fő körül mozgott. Jöttek új gyermekek, de mindig voltak, akik nem tudtak éppen jönni, ezért jelentős növekedés nem volt. Kezdésnél 26 gyermekkel, a legnépesebb napon 35-el dolgoztunk.

A tábor szerencsésen lejárt, mind a gyermekek, mind mi tanítók nagyon jól éreztük magunkat.

Filip (Farkas István), Emi (Farkasné Lipták Anna Emília) és Nusi (Farkas Veronika) nagy segítségünkre voltak mindenben, mivel rugalmasan és kreatívan álltak hozzá a dolgokhoz, valamint sok ötletük és tervük volt a foglalkozásokhoz.

*Újfalu, 2016. július 10.**Tremmel Ákos táborvezető***Lázár Enikő táborvezető beszámolója:***Nyári tábor – MOLDVA - Magyarfalu, Lábnyik**2016. július 17-24.*

A Károli Gáspár Református Egyetem / KGRE/ hallgatóival már második éve szervezünk Moldvában nyári tábort. Ebben az évben ugyanaz a három hallgató – Demes Jennifer, Kósa Adrienn, Nagy Edina – és másik két hallgató Hugli Szilvia és Lovas Márta – jelentkezett. A csoport kiegészült két egyetemi tanárral: Somodi Ildikóval, aki vizuális kultúrát tanít és Szarka Júliával, aki ének-zene tantárgy-pedagógiát és pedagógiát tanít a hallgatóknak.

Az elmúlt évben mindkét moldvai iskola tanítójával tartottam a kapcsolatot, levelezünk és találkoztunk is a 2016. január 30.- án Budapesten megrendezésre került Csángó Bálban.

Lábnyikon Portik-Nagy Katalin a tanító, ő a táncos mozgást, a népi játékokat szeretné erősíteni a tanítványai körében. Ezért elvittük neki az „Így tedd rá” <http://www.igyteddra.hu/> program énekes füzetét és a táncolást segítő készletet. A program vezetője: Balatoni Katalin szintén a KGRE-en tanítja a leendő pedagógusokat, tehát a hallgatók ismerik a módszert, a tematikát.

Magyarfaluban Kiss Csaba és felesége, Annamária a tanítók. Ők „szabad kezet” adtak nekünk, azt mondták bármilyen foglalkozásnak örülnek. Nekik a Csimota Gyermekkönyvkiadó által forgalmazott papírszínházat vittük. <http://csimota.hu/hu/konyvcimke/papirszinhez/> Ez a színház nagyon fejleszti a szókinccset, a beszédértést és eredményesen használható az olvasóvá nevelésben.

A tábori időbeosztásunk a következő volt:

Magyarfalu

8.30-9.00 – gyülekező - kötetlen beszélgetés, rajzolás, játék szóképekkel, memória-kártyával

9.00- 9.45- Jézus betegeket gyógyít témakörön belül, bibliai történetek elmondása, eljátszása, vagy megtekintése filmrészletben, Lázár Enikő vezetésével. Pl.: A születésétől vak meggyógyítása; A sorvadtt kezű...stb. Valamint vers, ének tanítása, ismétlés.

9.45-10.00 - udvari játék

10.00-10.30 - két hallgató „mikrotanítása” pl: játéktanulás, mesemondás stb.

10.30-11.00 - másik két hallgató „mikrotanítása” pl.: tánctanulás, sorverseny, ügyességi játékok stb.

11.00-12.00 - kézműves foglalkozás Somodi Ildikó tanárnő vezetésével.

A foglalkozásokat minden nap értékeltük és előre megbeszéltük. Szempontok: változatoság, a mozgás-elmélet egyensúlyának megtartása, asszociáció – pl.: a vak meggyó-

gyítása történet elmondása után olyan játékokat játszottunk, melyben a látást, vagy annak hiányát tapasztalhattuk meg: Erre csörög a dió; Mi változott? stb.

Délután kétfelé osztottuk a pedagógus csoportunkat. Egyik fele maradt Magyarfaluban, Somodi Ildikó tanárnő vezetésével papírmásé bábfigurákat készítették.

A csoport másik fele fél 2-kor buszba ült és Lábnyikba ment. Ott 14.30- 16.30-ig tartottunk foglalkozásokat. A foglalkozások tematikája nagyjából megegyezett a délelőtti, / Magyarfalu/ foglalkozásokkal, persze néhány foglalkozást le kellett rövidíteni vagy kihagyni, az idő rövidsége miatt. Itt például elmaradtak a Somodi Ildikó vezette kézműves foglalkozások, hiszen ő ebben az időben Magyarfaluban tanított. De a hallgatók azért Lábnyikban is tartottak kézműves foglalkozásokat: papírból kollázs technikával kép készítése, fonás pamutból stb.

Mindkét faluban szeretetvendégséggel végződött a tábor, ahova meghívást kaptak a családtagok, ismerősök. Főleg az édesanyák, nagymamák, kistestvérek jöttek el. Bemutattuk csoportosan és egyénileg is, mit tanultunk egy hét alatt, majd elfogyasztottuk a szalámis – és mogyorókrémes kenyeret.

Magyarfaluban még egy különös találkozón vehettünk részt hét közben. Guzsalyasba hívtuk a falu népdalkörének tagjait, mesemondókat. Este 6 órára volt meghirdetve a találkozó, 8 óráig meséltek, énekeltek az asszonyok, régi történeteket, tréfákat mondtak el az emberek. A népdalok egy részét már a faluban élő gyermekek is ismerik, hallottuk tőlük a délelőtti találkozások során. Már csak nekünk kell azokat megtanulni, hogy együtt énekelhessünk.

Összegzés

- a gyermekek 5-6 verset, szintén ennyi népdalt és 3 kánont tanultak meg a héten

- megismertek, és kérdések segítségével visszamondtak 4 bibliai történetet, 3-4 mesét /A kiskakas gyémánt félkrajcárja; A kék ló; Mi lenne, ha... stb./

- moldvai néptáncot gyakoroltak, tanultak

- papírmásé bábokat készítettek, melyekkel bemutattak egy-egy éneket, verset, paraván mögött báboztak
- sorversenyeken szurkoltak egymásnak kicsik, nagyok vegyesen
- a hallgatók olyan szeretet-kapcsolatot tapasztaltak meg az első naptól fogva a gyermekektől, amely motiválta őket a foglalkozásokra való alapos felkészülésben, ezért az egyre gördülékenyebb, színesebb, tartalmasabb lett
- a csoportunk létszámát meg tudtuk osztani, ezért párhuzamosan, egyszerre két helyszínen, - két faluban- is tudtunk tábort tartani

Köszönjük a támogatást a Nemzeti Kulturális Alapnak (NKA) és a Vasárnapi Iskola Alapítványnak, amely elősegítette, hogy egy tartalmas, „hetes tábort” vezethettünk két faluban, erősítve a magyar nyelv tanulását, és a moldvai és magyarországi pedagógusok kapcsolatát.

Lázár Enikő táborvezető

Emelte a magyarfalui tábor érdekességét, színvonalát Csoma Gergely (szobrász- fotóművész, művelődéstörténész) 2 előadása. Csángó közegben Csoma Gergely bennfenteknek számít, magatartásával, csángó kifejezések használatával, sajátos humorával és gyermekeknek szóló ismeretanyagával, előadói vénájával. Hiteles csángónak számít a gyerekek előtt moldvai közegben is. Mesél, énekel, interaktív kérdés-felelet jellemzi előadásait.

Az új Csoma Gergely könyvet (*A megkötött idő - Varázslások, ráolvasások, rontások, archaikus imák és népmesék Moldvából. Budapest, Fekete Sas Kiadó, 2016. 680 p.*), kizárólag kimagasló munkát végző helybéli pedagógusok és aktivisták számára adományoztuk kézikönyvként, segédeszközként, valamint az Ablak - Zsiráf köteteket is.

A tábori foglalkozások Lábnyikban és Magyarfaluban egy időben ugyan, de helyileg külön-külön zajlottak. A legtöbb tábori foglalkozás Magyarfaluban volt, ahol dél-

előtt és délután is volt program. (A foglalkozások zavartalansága érdekében kizárólag Magyarfaluban ebédet is biztosítottunk a résztvevő gyerekek számára)

További gyakorlati elképzeléseink szerint, a nyári táborok közötti időszakban is törekszünk arra, hogy személyes kapcsolatban legyünk mindazokkal a gyermekekkel, akik készek és képesek levelezni velünk, és minden csángó számára igyekszünk egy információs központ lenni, hogy kérdéseikkel, bármikor fordulhassanak hozzánk. Kapcsolatfelvételre készülünk minden aktív magyarországi és moldvai szervezettel, aktivistával, pedagógussal, akinek fontos a csángók ügye, jövője.

Köszönjük az NKA (Nemzeti Kulturális Alap) és a Vasárnapi Iskola Alapítvány támogatását, segítségük nélkül semmit se tudtunk volna megvalósítani.

*Tisztelettel:
Kováts Róbert Akos
szervező*

Budapest, 2016. augusztus 31.

Egyszer volt, hol nem volt...

A jövőt gyerekeink hordozzák. Manapság gyakran olvashatjuk, hogy a földet, életünket nem örököltük, hanem gyerekeinktől, utódainktól kaptuk kölcsön. Ha pedig kölcsön kaptuk, akkor ügyelnünk kell rá. Ügyelnünk kell gyerekeink lelki, szellemi, erkölcsi fejlődésére, mert csak így fektethetjük le jövőnk alapjait.

A jelen és jövő szervesen összefonódik a múlttal. Mondhatjuk úgy is, hogy a múlt ismerete nélkül nincsen sem jelenünk, sem jövőnk. Múltunk nélkül csak hányódunk az egyre inkább kiszámíthatatlan társadalmi történések tengerén. Ahogy Erdély püspöke, Márton Áron fogalmazott 1933-ban: *„Olyan nevelés, amely a gyermeket minden világnézeti befolyástól mentesen, csak önálló állásfoglalásra készíti elő, nincs és nem is lehet. A nevelés feladata az, hogy a fejlődő embert a nevelés tartama alatt egy magasabb rendezettségbe segítse, az összhangzatos, egyensúlyozott embert formálja... A nevelésnek a tárgya tehát összeesik a világnézet irányával. A világnézet eleven és cselekvő kapcsolatba akar hozni az élettel. A nevelés... a bontakozó emberi életet olyan elvekkel, ismeretekkel, lelkesedéssel, élményekkel akarja ellátni, hogy az élet minden viszonylatában el tudjon igazodni. Szándéka az, hogy a kezéből kikerülő ember ne legyen a történéseknek akarat nélküli labdája, ne a körülmények alakítsák, hanem ő alakítsa az életét.”*

Márton Áron óta világunk drasztikusan megváltozott. Mégis akkor tudjuk leginkább megérteni a nevelői feladat, a szülői szerep fontosságát, ha kissé visszatekintünk Márton Áron korára, kiválasztván Tardot, egy magyarországi települést, és elemzésünk alá vonjuk a múlt század eleji állapotokat. Adatainkat Szabó Zoltán írásából merítjük, *„A Tardi helyzet”*-ből. Az elemzésünk középpontjában a tardi parasztság áll, amelynek helyzete meglepően sok hasonlóságot mutat jelenünk erdélyi életkörülményeivel. A segítség csak abban állhat, hogy olyan társadalmi összefüggéseket teremtsünk, amely megadja

a parasztságnak, a jelenkor erdélyi falusi világának, hogy segítsen magán. Múlt és jelen összefonódik. Fellapozva a múltat, a magyarság egyszerűen élő parasztvilágára, falusi miliőjére megoldást kell találnunk. Ennek megértésére legjobb, ha egy északi népmese tanulságához nyúlunk vissza. Egy öreg paraszt összekötözött vénasszonyt talál az útszélén, megszánja és megoldja köteleit. Erre az öregasszony talpra ugrik és mondja: *„Most készülj, mert elviszlek. Én vagyok a Halál.”* A paraszt rémülten tiltakozik. Szemére hányja a vénasszonynak, hogy nem előbb mondta meg, hogy kicsoda valójában. Az erre így szólt: *„Rendben van. Kapsz még haladékat, eljövök érted majd később. És, hogy ne legyen ellenvetésed, előre fogom jelezni érkezésemet”*. Sok év telik el ezután, a paraszt közben megöregszik. Egyszer újra elébe toppan a Halál, hogy elvigye magával. A paraszt újra tiltakozik: *„Nem tartottad be az ígéreted, nem jelezted, hogy eljössz értem”*. A Halál erre így szólt: *„Minden fejfájás, amit érezted, minden fájdalom, amely hasogatott, minden szorongás, amely a szívedet megdobogtatta, az én jelzésem volt. Csak te nem akartad észrevenni és megérteni a jelzéseimet”*. Miután ezt mondta, elvitte a parasztembert.

Ez a népmese kísértetiesen leírja a mai társadalmunkat is, nemcsak a múlt századi tardi helyzetre érvényes. A parasztember helyébe helyettesítsük a magyarságot, a fejfájás helyébe a meg nem született életet, a fájdalom helyébe az egygyerekes családokat, a szívdobogás helyébe a szektákat, vagy a modern migrációs hullámot. Az eredmény – ahogy jó 80 évvel ezelőtt Szabó Zoltán is megírta: a jelekből érteni nem akaró nemzet számára lehet ugyanaz, mint a fenti népmesében.

A 80 évvel ezelőtt élt tardi parasztember átlagosan naponta tizennégy órát töltött munkában, öt órát gyalogolt, napközben pihent másfél órát, éjjel aludt öt órát – ugyanannyit, amennyit a gyaloglással töltött. Átlagosan megtett naponta 26 kilométert a földjei között. Voltak, akik nagybirtokon dolgoztak. Ezeknél, ahogy egyre keve-

sebbet kerestek, úgy kellett egyre többet dolgozzanak. Egyre többet, egyre kevesebb bérért. „Következetesen öt-hat évvel idősebbnek nézem őket” - írja Szabó Zoltán. „Mikor a korukat kérdem, kiderül, milyen fiatalok még, sokszor szinte gyerekek. Nehezen akarnak leülni, megszokták, hogy nadrágos embertől parancsot kapnak, amit állva kell fogadni, tisztességtudóan, levett kalappal, azzal a minden megnyilvánulásában várakozó és áhítatos jobbjágy magatartással, amit annyira megtanítottak nekik a századok”. A keresett, amit a családfenntartó apa és fiai keresnek, összesen is kevés. Módot nyújt arra, hogy TOVÁBB éljenek, de semmi lehetőséget nem ad arra, hogy JOBBAN éljenek. Kötve vannak az alacsony szintű élethez, a nyáron munkás, télen pihenő szegénységhez, melyből kiút a mai bérek mellett nincsen. Egy öreg parasztember mondotta: „nem a munka keseríti az embert, hanem a társadalom”. Ebbe az életben többségük már beletörődött és alig kívánnak többet, mint a mindennapi kenyeret és hogy múljanak el fejük fölül az adósságok. Alig veszik észre, hogy étkezési szokásaik, itt a termőföld közelében, teljesen egyhangú és változatosság nélküli. Amiből a tardiak élnek, és ami meghatározza, hogy mi kerülhet az asztalra: 1. a termés, 2. a háziállatok, 3. a kereset. A tardi emberek gyerekei 80 évvel ezelőtt így írnak a heti étrendjükéről: „Hétfőn reggel ettem kocsonyát, ebédre kalácsot, estére szalonnát. Kedden reggel szőlőt, ebédre mákoskalácsot, estére lekváros kenyeret. Szerdán reggel szalonnát, ebédre húsleveset, estére kenyeret. Csütörtökön reggel sültszalonnát, ebédre cukros kenyeret, estére húsleveset. Pénteken reggel két főt tojást, ebédre rántott babot, estére tojásos tésztát. Szombaton reggel kolbászt, ebédre sültszalonnát. Vasárnap reggel szalonnát, kenyeret, délre húsleveset, estére kenyeret ettem”. Néha megjegyzik: „Tejet azért nem ettem, mert a tehenünk már nem ad”, „Tojást azért nem eszek, mert eladják és nekünk nem jut”, „Húst azért nem eszek, mert nincsen”. Gyakran válaszolták a gyerekek arra a kérdésre, hogy miből szeretnének sokat

enni, hogy sok szalonnát. A politika napról-napra alakít a falu világszemléletén: az idegenben végzett munka pedig ellenkezik azzal a renddel, amelyben a földművelés és állattenyésztés nemcsak foglalkozás, hanem fontos szerep a falu körüli természetben. Ami ebből a világból él, az a népművészet – a hímzések mintái viszont már nagyon távol vannak ettől a világtól. A szöttesek, a terítők, ha ma készülnek is, csak maradványai és emlékei egy régi világnak, amelybe hajdan beleillettek. Már nem a parasztkultúráról és világról beszélnek, hanem arról, hogy volt egyszer egy falusi társadalom, melynek gyökereitől elmetesztett virágai, a hímzések még megmaradtak.

Az elkíváncozás a faluból társadalomalakító erővé válik. A kívánság gyakran meg is valósul, de nem úgy ahogyan azt a faluból elkíváncozó fiatalok szeretnék. Az elkíváncozás célja leggyakrabban nem más vidék, vagy más falu, hanem a főváros. Budapestről azt hiszi a tardi ember, hogy minden bőség kútfeje, hiszen az ottani életből csak a nagyobb keresetet látja, a drágább életet alig. A fiatal tardi nem a saját földjén dolgozik, a földnek nem gazdája, hanem napszámosa. Az a kevés föld, ami még családjuk birtokában van, nem teszi lehetővé, hogy a föld legyen életük alapja. A régi faluszemlélet normákat, hagyományt adott, és szigorú rend alá helyezte a falu életét és annak minden vetületét. Új rend a szétdúlt régi rend után nem épült fel. A tardi falusi társadalom állandóan formálódott és formálódik számos hatás alatt. A közösséget inkább egy átmeneti társadalomnak nevezhetjük, mely alakuló állapotban van: próbál megmaradt sivár lehetőségei szerint élni. A társadalmi közösségek határai elmosódtak, hiszen egy alakuló, befejezetlen társadalomról beszélünk. A régi, jól működő rend helyébe nem egy új alternatíva lépett, hanem vonzások és taszítások szövevényes örvénye jött létre. A falu megszűnt önállónak lenni, társadalma tagjai tömegesen hagyják el, vagy el szeretnék hagyni az adott kereteket. A közösség így bizonytalanná válik, míg súlypontja és reményei a falun kívül helyezkednek el. A tardiak szerint a jobb élet csak a falun kívül képzelhető el, a falusi élet a múlt-

tat jelenti, és nem a jövőt teszi lehetővé. A világ régi rendjét, mindenekelőtt a megváltozott nevelési rendszer bontotta meg. A régi, jól bevált nevelési rend a családban nevelte a gyerekeket arra a munkára és közösségi szerepre, melyet később a családban és a társadalomban be kell töltenie. A régi rend bomlását annak köszönhetjük, hogy az iskola kivette a család kezéből a gyermeket, ezt a miniatúr felnőttest, aki azelőtt csak családtag volt. Így az iskola falai között az egykorúak valami külön nemzedékké fejlődtek ki, többet kapnak a civilizációs hatásokból, gyorsabban távolodnak a tradicionális értékektől és világnézettől, mint az idősebb generációk. Az iskola kiveszi a család biztos köréből a gyermeket, ismeretlen hatású tudást ad neki, bizonytalanra és az idősebb generációk számára nehezen érthetővé teszi ennek az új nemzedéknek a gondolatvilágát. Az idősebb generációk pedig érzik a támadást a régi, szép világ ellen; érzik azt is, hogy a rohanó idő mögött egyre jobban lemarad az az élet, melyben ők otthonosan érezték magukat.

A tardi gyerekek és fiatalok álmai a jövőről újra csak számos azonosságot mutatnak a jelen erdélyi helyzettel. A legtöbben, a múlt század elején már, elkíváncoztak a faluból: vagy a fővárosba, vagy külföldre. A tardi társadalom iránya: el a földműveléstől és el a parasztságtól. Két lehetősége van a régi, tradicionális rendnek: mint osztály próbálkozik segíteni a közösségen, és egyben magán, vagy elhagyja a közösséget, és a távolban, mint egyén próbálkozik. A faluközösségek általában ezt az utóbbit választották és választják. A paraszti társadalom véglegesen kiábrándult a világ fejlődésének irányából, az értékek drasztikus átértékelődéséből.

A fiatalok miniszterelnöktől a kutyapecérig terjedő skálán álmodoznak a jövőről. Miniszterelnök azért lenne, mert az sokat utazik a világban, képviselő azért, mert a faluban látták, hogy milyen nagyvonalúan ünnepel, kutyapecér pedig azért, mert gyorsan tudnak értékesíteni az ingyen befogott kutyákat. Van, aki festő akar lenni, mert szépen rajzol, egy másik pilótának szeretne menni, de van olyan is, aki cigánynak. A gyerekek indoklásai megrázóan mutatják azt a nehéz vi-

déki helyzetet, amelyből mindenáron ki szeretnének menekülni. Érvelésük komoly, a valós társadalmi helyzet nagy nyomásáról tesz tanúságot, jóllehet a választott foglalkozás komolytalan. Pályaorientációjuk kiindulási alapja mindig negatív társadalmi élményből fakad. Gyerekes mondataik mellett szüleik keserősége és kiábrándultsága húzódik meg.

- „Azért szeretnék miniszterelnök lenni, mert jó fizetése van, meg jó módja. A miniszterelnök beutazza a más országokat, itthon jóvá teheti a bajokat. Én azért nem akarok földműves lenni, mert sokat kell dolgozni.”

- „Én csirkefogó szeretnék lenni. Ha én csirkefogó lennék, a csirkéket mind megfogom... eladnám és lenne sok pénzem. Ha meg tudnék, elmennék messze vidékre és megint folytatnám a csirke fogást... Én azért nem szeretnék földműves lenni, mert nagyon sokat kell dolgozni. Inkább élek csirkefogással, mint azzal a sok dologgal.”

- „Én képviselő szeretnék lenni. Azért mert sok pénzt kapnék, meg autón járnék. Mert nem kell olyan sokat dolgozni, és repülőt vennék és levegőbe járnék és soha nem kell fáradni, a határba se kell menni dógozni. Én azért nem szeretnék földművesnek lenni, mert a földművesek sokat szántanak és sokat dolgoznak. A képviselő meg mindig jókat eszik.”

- „Én kutyapecér szeretnék lenni, mert a kutyapecér sok kutyát fogdos és azt mind kiváltják tőle meg megveszik. A kutyapecér nagyon könnyen megfogja a kutyát... és sok pénzt kap érte... Én nem szeretnék földműves lenni, mert sokat kell dolgozni.”

- „Én festő akarok lenni. Azért, mert már nekem igen könnyű ez a dolog és szeretném, ha jól sikerülne a munka... Én festő vagy mázoló akarok lenni. Szép volna, ha sikerülne. Mikor lenne sok mázolás, kifestve elvinném és eladnám. Földműves azért nem akarok lenni, mert igen sok a munka, nekem nem jó foglalkozás: nem jó kaszás, aki csihol. Hej, a festő vígan él, csuhaja...”

- „Én szeretnék lenni pilóta. Akkor beülök a gépbe és lekötözöm magamat. Én fel repülök a gépbe. Kimegyek más országok-

ba, sokat tanulnék és sok színházat meglátogatnék. Sokat keresnék...”

Több gyerek szeretne huszár lenni, mert „a huszárnak jó dolga van”. Minden foglalkozásképelet után megemlítik a gyerekek, hogy földművesek nem szeretnének lenni, „mert a földművesnek sokat kell dolgozni”. Egyik gyerek írta: „én cigány szeretnék lenni, mert akkor nem kéne földműveskedni, csak járni és kóborolni de úgy is csak megélnék, mert adnának a földművesek, mert jómódúakhoz mennék én... Én csak úgy megélnék, volna egy kis házikóm és a feleségemet mindig küldeném, hogy menjen oszt hozzon egy kis enivalót, ha nem kapnék, egy kicsit szűkölnék, de az nem sok baj volna. Azért nem akarok földműves lenni, mert sokat kéne dolgozni”. Egyik gyerek kertész szeretne lenni: „hej, de jó a kertésznek, ehet annyi gyümölcsöt, amennyi neki tetszik. A kertész sok pénzt is keres nyáron a gyümölcszel. És meg jól is él belőle. Ha énbelőlem kertész lesz lehetne, jó volna, nem kell dolgozni, mégis megélnék. Fogadnék napszámot és az dolgozna benne. Én földművesnek azért nem szeretnék lenni, mert nem szeretek dolgozni...”

A néhány tardi gyerek közül, aki mégis földműves akar lenni, többségük olyan családok fiai, akiknek alig van földjük: „Én szeretnék lenni földműves, mert a földet szeretem művelni, azért, mert a földbe búzát, gabonát, lencsét vetnék és a földet szántanám, vetném. És a búza jól fizetne és gazda lennék és akkor kövér lennék és el is adnék a termésből és sok pénzt kapnék...” Ezek a gyerekek, mire felnőnek, váltanának szívesen más formájára is a társadalmi felemelkedésnek: városi munkások vagy iparosok is lennének.

Van, akik szívesen lenne hentes, boltos, kéményseprő, csizmadia. „Én hentes szeretnék lenni, mert sok kolbászt ehetnék és nyernék mindenem és kövér lennék, úgy meghíznék, hogy még a királlyal sem cserélnék...”. Boltosnak lenni azért lenne jó, mert „sok cukrot, csokoládét, kolbászt, bort, sört és pálinkát ehetnék, ihatnék és sokat becsapnék és mindig enném a zsemlyét és amit keresnék, zsebrevágánám”.

Mozdonyvezető azért lenne egy másik gyerek, mert „sokat ülnék a vonaton, nem kéne gyalogolni. Meg szép foglalkozás, meglátánám a gyönyörű szép városokat, gyárakat és minél szebb vidékeket... Aztán meg elég nagy fizetésem is lenne...”. Akik csendőrök akarnak lenni, azok úgy próbálnak menekülni az elnyomó hatalom elől, hogy beállnának a hatalmat szolgáló: „Én csendőr akarok lenni, mert annak jó a fizetése, puszkával lehet járni. És amikor felül a lóra, élvezet neki egyik közösségből a másikba valami kárt keresni... Jó módja van és szép lányt vehet el feleségül. Vehet akármi jót, kolbászt, jó süteményt, cukrot. Sőt, ha megöregszik, nyugdíjba lép...” A tardi gyerekek álmái, pályaorientációs törekvéseik mutatják, hogy a tradicionális paraszti társadalom felbomlott, a földnek nincs már értéke számukra. Nem hisznek abban, hogy a paraszt sorsa jobbra fordulhat, nem akarnak földműves lenni. Nem a közösséget, a paraszti társadalmat kell felemelni, hanem az egyénnek ki kell lépni ebből a tradicionális közösségből. A paraszti sorsra nehezítő nyomást nem csökkenteni kell, hanem kikerülni. A falusi szűk és zárt határ nem ad esélyt a felemelkedésre, meghatározza a szegénységet és kérlelhetetlenül küldi a fiatalokat szerencsét próbálni a falun kívül. Az állandóan csökkenő bérek reményt sem adnak arra, hogy a több munkából valami jobb élethelyzet szülessék. A reális helyzet nem ismerése a legnagyobb bűne a magyarságnak és a nemzetnek – írja a könyv befejezésében Szabó Zoltán. Nem cselekedni a probléma felismerése után: végzetes következményekkel járhat. Tard diagnózisa mutatja, hogy az embereknek már nincs lehetősége az emberi életre Tard határán belül, de nincs hely számukra Tard pusztaságán kívül sem. Feltűnő nyomor ugyan még nincs, az egyre nagyobb szegénységet pedig a konok emberek büszkesége fedi be. Tard helyzete hasonlít a jelenkor Erdélyére. Hasonlít azokra a magyar falvakra és közösségekre, ahol hatalmas kihívással találjuk szembe magunkat. Ne járjunk úgy, mint az északi népmesében az öreg ember: vegyük észre a közelgő összeomlás jeleit és Márton Áron szelemében cselekedjünk. Önmagunk, közösségeink és a jövőnk javára.

**Jankó Antal:
Életrajzom**

Abban az időben, aki nálunk teljesített mindennapi szolgálatot, a dadus, bejelentette, hogy férjhez szeretne menni. Mert őneki is akadt egy fiatalember, aki el szeretné venni feleségül. (Édesapám, meg az édesanyám szavai.) Úgy gondolom, és szeretném megtenni, mondja a dada, hogy baráti csókkal távozzak a családtól – mondotta a dada elcsukló hanggal. Ez volt a dada kérése! Nem csak úgy, elhamarkodva. János és Irma, mint gazdák, megértették, tudomásul vették, mind a ketten! Így meg lettek hívva a lakodalomba is. Így a kis család kifizette az éves bérét, sőt, egy kicsivel többet. Mindezt jó szívvel könyvelték. E közbe az Irma nagy családjába nagy változás történt. A nővérenek a második férjét tragikus baleset ért! Így elmaradt a három gyermekkel. A Bori! Mi lesz övele? A nagycsalád összejött. Irma felajánlja: Énnám elment a dada, szükségem van egy kis segítségre. Amit egy kisleány elbír. Ez a kisleány már tizenhárom éves, a neve MARIKA, a beceneve MARIKA. Az lesz a feladata, mikor hazajön az iskolából – mondta Irma – természetesen ő is elvégzi a saját házi feladatát, utána foglalkozzon a két kicsivel. Az óvodással, mert a kicsi lány az még csak óvodás. A kicsi fiam az meg elsős. Ráharapott a BORI! Kijelentette: Legyen nálad, átadom neked, legyen a tied mindörökké. (Ez csak szóbeli megegyezés.) A kis leány innen járt iskolába, ide jött haza. Tetszett a kislánynak, mert itt igazán mindig sok dicséretet kapott. Na, meg az ellátás. Jobb volt, mint odahaza. Mert itt meg volt adva mindennek a módja. Meg a nagy lehetőség. A sok szabad idő. Mindezt tetszett a kis Maricának. Erre semmi hivatalos papír nem köttetett, csak szóbeli megállapodás. Csak azért, mert ezt kellett volna alkalmazni. Azt a római közmondást betartani, hogy a szó elszáll, az írás marad. Így hát semmiféle írásos megállapodás nincs. Haladt ám az idő, csak úgy rohan. A kislány az jól érzi magát az új helyen. Minden megadva, ami a gyermeknek kell. Irma és János között egy kis ellentét alakult

ki. Úgy némelykor. Még a kis Rafika is észrevette, hogy a János szeretett volna egy újabb kicsit, és az Irma még hallani sem akart erről a dolgról!

November dereka volt. Tudván tudta minden egyes inas, ez volt a megállapodás, hogy a mester gondoskodott az inasok ellátásáról, a megállapodás szerint. Megbeszéltek a nagycsaláddal, hogy előlegbe levágnak egy disznót. Így összejött a segítség. A két nagymama. A kis Rafika az meg elárulta a nagymamáknak, hogy sokat veszekednek a szülők. Az édesapám meg az édesanyám. A két nagymama is kíváncsi volt az Irma állapotára, semmi jel arra, hogy megjelenjen a harmadik kistestvér. Suttuyomban rá is kérdezett az Irma édesanyja Jánosra! Mondd, fiam, azt te nem tudod, hogy ha az asszony nem akarja, akkor is meg születik a kicsi, ha tetszik az asszonynak, ha nem. Tetszik tudni! Mindezzel én tisztában vagyok, csak utána mit kell én ezért elszenvedjek. Ez lesz a sok! Közbe az Irma is kapott az anyósától némi kis, úgymond eligazítást. Akár a lelkére vehette, Irma úgy vette, szokás mondani. Mind falra a borsó, nem ragad az arra! Úgy lerázta magáról a szavakat, mint vizes ló hátáról a vizet. Mintha nem hallott volna semmit. Tette a dolgát, készítette a vacsorát. Vége a disznóvágásnak. Minden a helyére került. Hurka, kolbász a füstölőbe, többi a szózóba. Mert abban az időben csak ennyi volt, semmi más, csak szózás. Ez volt a tartósítószer, és maradt továbbra is. Megvolt a vacsora, mindenkinek ízlett.

Másnap váratlanul megjelent a pap, a lelkipásztor. Az inasok a horizont mögött, nem akartak vele találkozni. Még a pap is rákérdezett a kis Rafikára, hogy hol van a kicsi testvér? Mert ott volt a porondon. Mindezt az Irma jól hallotta. Rafika máris mondja: odabent van. Rendetlenkedik. Választ vár a pap. Máris mutatja az ölében, és ringatja magát, mintha ott lenne egy kicsi gyermek. Erre a Rafika nem tesz mást, megáll és nézi az édesanyját. Erre az Irma nem tesz mást, csak egy sipircet mutat a kis Rafikának. A Rafika csak úgy lehajtott fejjel, fél csukott szemmel elosont. További beszélgetés után a pap is elment a dolgára.

Még aznap a pap az oltáron megemlíti a demográfiaiát. Ha a két szülő után csak két gyermek van, akkor ez csak egyforma, ha három, akkor igen kevés, ha több, akkor így növekszi a létszám. Mise után odahaza mindezt megbeszéltük, csak úgy, kettesbe. De az Irma minderre már nem emlékezett. Elmondtam, mint apa, mint hitves. A további beszélgetést már előre elhárította. Az volt a kijelentése: Ha neked kell, akkor szüljél magadnak, és dédelgesd, ahogy akarsz, mert ez nekem ölég. Érted mindezt?! Ezek igen kemény szavak!

*

Egy időben több ügy is történik! A hónapok múlnak.

Vegyük sorba. A távol vidékéről községünkbe költözött egy család, három behemót legény, meg egy megtermett leány. A családfő és a feleség. Az egyik legény megismerkedik a Marica anyjával, Borbálával. Máris el akarja venni feleségül. Úgy nézett ki a dolog, hogy a vagyonaért. De már egybe is keltek. Suttymomban az esküvő. Később már úgy viselkedik, mint egy meglett férj. Úgy végezte a dolgát, mint a legjobb gazda. A mester háza tájékán kevés a munka a műhelybe. Az inassereg szabadságot kap. Máris távoznak a szélrozs irányába. A kis Marica kér lehetőséget, meg akarja látogatni a testvéreit. Megkapta a lehetőséget. El is megy. Még aznap! Ekkor ismeri meg a kis Maricát az új ember. Az új ember máris határoz: Ennek a lánynak itthon van a helye. Haza kell jönni, mert már ölég nagy. Kérdi az anyját: Van-e valami megállapodás papíron? Válasz: Csak szóbeli megállapodás van. Ez semmi! Akkor itthon van a hely! Mindezt halja a Marica. Máris visszazökik. Vissza a nagynénihez. Irmához. Máris panasolja, mit mondott az István bácsi. (Megdöbbsent a család! Nincs papír! Szó elszáll, az írás marad.) Így nekik lesz igazuk. (El lett szalajtvá minden.) Még aznap megjelenek, mint szülők. Családlátogatás alkalmából. Hosszas beszélgetésre került sor, a végén elmondják a jövetelük célját! Vissza szeretnék vinni a Maricát, mert a családba van hely a részére. Még az este visszakerült a Marica. Üres az

udvar, se inas, se dada. Csak a szűk család. Jánosnak nem megy ki a fejéből, mit mondott az anyósa. Most itt a lehetőség. Meg is teszi, a hitves mindezt észreveszi. Ha mégis megtetted, nem lesz helyed a családban! Ráförmed, vicsorítva, mint a farkas a vadonban. De elhárítja! Nyugtatja! Nincs semmi baj, csak pihend ki magad. Reggel még rá is kérdez: Jól kialudtad magad? Egész jól, még a kicsik is jobban aludtak, mind szoktak. Megy ez, mint a karikacsapás! Első dolguk: egy dada, aki besegít a főzésbe. Megtalálják, megegyeztek a szülőkkal papíron. Borbála a neve a kis nagylánykának. Máris költözik a megadott helyre.

Megjönnek az inasok. Halad a munka. János csak úgy gondolkodik. Irma várja a ciklus idejét. Nem jön, nem jön, nem jön. Rafika az iskolában, Carolina az óvodában. A dada a konyhában, az inassereg a műhelyben és környékén. A mester a tűznél formálja a vasat, Irma, mint a sas, ki el akarja nyeli a világot, megjelenik a műhelyajtóba, nem kímél se inast, se mestert, emlegeti a le- és felmenő ágait. Mondja a nyomdafestéket nem tűrő szavakat. Nem kímélt se mestert, se inast. Mindezt látja és halja a harmadéves idősebb inas, átveszi a mestertől munkadarabot, máris küldi a mestert az Irma néni után, hogy nyugtassa meg. Nem lesz így jó az inasok számára sem. Halad utána, bemegy a téli konyhába, Irma nekivágja magát hassal az ágyszéli deszkának. Máris mondja: Hát nem megmondtam neked, hogy én többet nem akarok! Várjál, még nincs elkésve a dolog. Máskor is előfordult, volt már ilyen mikor kicsit elkészt. Miért vered magad a földhöz, miért csinálsz ilyen óriási felhajtást, nem tudsz még várni? Kissé megnyugszik. A mester visszamegy a helyére. Az inassereg lehangolt.

Az egyik merész inas rákérdez: Mi a baj az Irma nénival? Könnyen lerázza a kérdést. Mert nem azt a fonalat kapta, amit kért. Akkor cserélje ki, és meg lesz oldva. Így lesz jó, mester úr! Megígértem, ki lesz cserélve a fonal, majd ha megyek a városra. Így fogantam én. Az Édesapám akaratából!

**Ezután, úgy fogom írni és megszólítani,
hogy: Édesapám.**

Sok ilyen hibát követett el az anyám, készakarva, mert engem nem akart. Mindenhogy meg akart szabadulni tőlem. Egy-kettőt megemlíték. Azon a nyáron zab alá vetetek lucernát. A zab az szénának lett lekaszálva. A beszállítónak összetörött a szekérekereke, ezt ő megtudta, máris szalad, elkap egy szekérekereket, hátára veszi, és máris szalad, hogy segítsen a bajba jutott szekéren. Mind ezt látják az inasok, már is szaladnak Irma néni után, hogy ezt már nem szabad! A mester úr is szalad: Miért teszed ezt? Tudod, megárt neked! Másoktól hallotta, amikor nem voltak odahaza, akkor birkózott a szekér hátsó felével. Úgy, hogy emelgette a két kerekeket, vagyis a szekér hátsó felét. A nyújtóval együtt. Minden szándéka arra utalt, hogy meg akart szabadulni éntőlem. A nyár tele volt sok vidámsággal. Szép élményekkel. A dadus, aki már vigyázott a két kicsire az már tudta, hogy mi lesz az ő feladata, ha megérkezik az új jövevény. János bácsinak szólította a mestert. Az Irma nénit meg Irma néninek. Az inasok János bácsit mester úrnak hívták. Ez volt a valós és a valóság. Vágtában haladt az idő, csak úgy rohant.

Megvolt a szüret. Vetések kinn a földeken. Már várták a kukoricatörést, itt az inasok is besegítettek. Minden a helyére került. Sokan megjegyzték: Kinek a keze messze elér, az sokat begyűjt. Ebben van valami igazság, de nem a valós. Megjött a karácsony, megint kevés a létszám. Csak a dadus, csak az maradt. Inasok a szélrozs irányába. Megjött az újév. Bejelentette Irma, hogy szőni fog. Édesapám ellenezte. Hagyd el a jövő télre, nem akarta elfogadni a javaslatot. Mindent elkövetett, hogy az ő akarata győzzön. Elővette a vetőfát, a fonalat már felvettette, az előtt mindig megkért, hogy segítsek az összeállításban, most nem. Most mindent elbír. Szövőszékét felköttem. A szalufák alá, hogy ne tudja leszedni, annyira akart szőni. Így meg lett akadályozva a szövésbe. De a durca, az maradt. Keservesen megjött a tavasz. Talán megbocsájt, mondta az Édesapám. A tavaszi kis munkák a konyhakertbe,

az apró magok elvetése. Nem hajolt, hanem guggolt. Szólnak az inasok, mit tesz az Irma néni. Csak úgy, odamentem, oly szépen kértem: Ne haragudj a kicsidre, hanem én rám haragudj, csak szépen fölemeltem. Most szépen hagyd abba. Nem szólt semmit. Szemébe a sok gúny, de a durca az maradt. A sok ragozás, az nem maradt el. Meg a sok nyomdafestéket nem tűró szavak. Jó magam minden voltam, csak épen kisasszony, az nem. Így nyilatkozott, mint hitves, mint édesapa. Mint férj, mint mester. Már itt a nyár, több alkalommal meglátogatta a bába, a saját húga is, mert segéd volt a bábánál. Így együtt tevékenykedtek, hogy minél több gyakorlatot szerezzen. Volt is lehetőség, mert abban az években igen sok kisgyermek jött a világra.

Készen volt és ügyeletbe, a bába meg a két nagymama.

A sok kellék, ami oda kellett. Csak még a kedd reggel az soká jött, pedig majdnem reggel felé járt az idő. Egy újabb melegebb fürdetés, egy újabb torna, csak-csak itt lesz az idő. Ölég nagy megerőltetés. A sok megpróbáltatás ellenére igencsak jól fejlődtem. Amit csak a szülés bánt meg. Igencsak megjött az a tíz óra, amikor nincs tovább.

1936. VII. 15. Fiú lettem.

Súlyom: négy kiló tíz deka. Nagyon-nagy a súly. Eddig bírta készenlétbe. Nagyon, de nagyon megerőltetve megérkeztem. Amíg lehetett, addig bírta, a végén az eszméletét veszítette az anyám. Tudom, nem akart, de mégis megjöttem. Amire újból pofozgatták, magához tért, nem engem kereset, hanem a kislányát, meg a kisfiát, akik már nem voltak otthon, hanem a nagynéninél! Továbbiakban úgy látta el a bába, mint a többi a szülésnél, annyi volt a különbség, hogy az anyám saját húga is besegített, mert akkor gyakornok volt. A húga tudta, hogy a kicsi nem kívánatos a hitves számára. S így nyilatkozott. Sokszor ott voltam. Mint segítség a családnál, sokat beszéltem a jövevényről. (Mondja a húga.) Tudod, ha az asszony nem akarja, de a férj, az igen, akkor megszületik a kicsi, ha tetszik az asszonynak, ha nem. Figyelj, kedves nővérem, én igen sokat tu-

dok a te viselkedésedről. Kérlek, a hibáidat ne hárítsd el másra. Mindent tudok rólad, hogy viselted magad az áldott állapot alatt. Hogy nem kívántad a kicsit, ami már megvan, és ott van nálad, teneked kell róla gondoskodni. Úgy gondolod, más vigyáz rá? Hát még az is előfordulhat, azt bizony te megteheted! Mert neked megadatott, ha úgy lennél, mint a legtöbb, akkor csak néznél. Nem mondom, mint a luki nyúl. Jól leteremtette a húga. Mert ott volt a dada, végighallgatta a szép dicséretet. A dadus úgy tett, mintha nem hallott volna semmit. Így ment a civaly több héten át. Az Édesapám és anyám közt. A keresztelést nem a helyi pap végezte, hanem a szomszéd község papja, aki egy igazi magyar anyanyelvű pap. De át kellett vinni a másik községbe, ez volt egy szép kirándulás, a komaasszony, és egyben a keresztapa és keresztanya, keresztanya. Sokat beszélt a kicsi szeretetéről. Mert tudta az édesanya viselkedését a kicsivel szembe. Mindenről tudott, hogy hogyan viselte az áldott állapotot. Mert többször meglátogatta a szülés előtt. Mindig csak biztatta, ha meglesz meg fogod szeretni. Már a hazaérkezéskor ünnepi ebéddel várta a dadus a kis családot. A dadus már meg tudta állapítani, hogy az anyja megtúrtként viselte a dolgokat, a gyermekét. Igencsak előre szaladtam: Vissza, vissza, vissza a kicsi életemre. Akkori nagy szeretetted csak a dadustól kaptam. Az úgy mond anyai szeretett az inkább csak tisztelet volt, nem szeretet! Ahogy egy kicsit növekedtem meg múlt az idő az ellentét megmaradt. Nem akarta elismerni az igazságot. (Mindezek az Édesapám szavai, a saját írásából lett kim

*

Itt az anyám magába fordult. Depresszió. Depresszió jelei.

Az összetűzések nem maradtak el, meg a ragozást nem hagyta el, meg a sok figyelemzetést: meglátod, meglátod, meglátod. Az anyám meg az Édesapám között a civaly, meg az ígéret, majd holnap, majd holnap jobb lesz... Mégis, csak megvárta a holnapot. Édesapám megfigyelte, mit akar tenni. Megbeszélte a dadussal, hogy ő is figyelje a

tevékenkedéseit, mert együtt voltak a konyhába, együtt tevékenykedtek. Az anyám úgy viselkedett, mint, aki nem odartozik. Mindent úgy tett, mintha nem is az övé lettem volna, hanem egy idegen kicsi. Alig várta a kijelentését, az Édesapám mit fog megváltoztatni. Estére csak annyit látott: ő vette fel a kicsit, elvonult, megfürdeti, rendbe teszi. Ennek nagyon örült a dadus. Továbbra is figyelemmel kísérte. Még azt is észrevette, hogy hozzászól s beszél a kicsihez. Amit még nem tett idáig. Pedig az idő igencsak haladt. Már közeleg az ősz. Az Édesapám igencsak el volt keseredve. Lassan itt a szüret, nem lesz, ki segítsen az ideoda figyelésben. Pedig tisztában volt, hogy nem beteg, csak igen azt takarja. Igencsak ki volt rúgva a személyemre, mert ő volt az legnagyobb ellenségem. Pedig én csak azt tettem, amit egy kicsinek tenni kell. Növekedtem, csak anyai szeretett nélkül, amíg nem lett rákényszerítve. Vagy teszed, vagy mész a kórházba – szólta rá Édesapám. Mindezt igencsak nehezen viselte el. Tessék csak elképzelni milyen az a szeretet, amit úgy kell kikényszeríteni, nem úgy jön az önmagától.

Hát bizony, az nem szeretet csak kényszer, a kényszer az nem szeretet.

Úgy lehetett felfogni, hát te nem tartozol énhozzám, és te vagy az egy, nem kívánatos kicsi személy, csak egy megtúrt. Ha ez így megy tovább, mi fog ebből kisülni? Csak a nagy gyűlölet meg az utálság. Mindezt Édesapám nagyon nehezen viselte el. A megbízást a dadus igen komolyan vette, be is tartotta, mert ő is látta a nagy felfordulást, ami az édesanyám életében történt. (Csak azért mert ő nem akart engem.) Bármilyen nem odavaló mozdulatot tett volna, mindjárt szólta az Édesapámnak. Teljes megbízást kapott a dadus. A dadustól így hát igencsak nagy védelemmel voltam ellátva. A dadus jobban viselkedett, teljes odaadással. A magam tehetetlenségébe bármi előfordulhatott volna, így a teljes felügyelet a dadusra volt bízva. Mindezt elviselni csak egy kicsike emberke bírta, akinek mindegy volt csak, ne bántás, nem voltam nagytűkű.

Minden jó volt, ahogy volt. Mindezt a dadus mondotta el Ötven év után, úgy mondta, mondta, mondta, mintha olvasta volna. Haladjunk tovább, lassan megjött a karácsony. Krisztus születésének ünnepére készülődött a család. Az inassereg az elment szabadságra, így csak a dadus nem készülődött, mert úgy gondolta, nem hagyja magára a kis családot, mert látta, csak a másik két kicsivel foglalkozik az Irma néni. Ha odavittem, megszoptatott – mondta a dadus. Milyen nagy szeretettel fogadott! Még nem írtam: Igen nagy volt a hó, mert ott az volt bőven. A kinti jószágetetés az már csak az Édesapámra maradt, el is végezte, mert nem volt, aki őhelyette elvégzi. A főzés a családnak most sokkal kevesebből kikerült, mint máskor, de mégis, csak karácsony a karácsony. Már előbb meg volt a disznóölés, úgy, mint máskor. A nagycsalád az összefogott, rendbe tették. Ilyenkor elkészítették a hurkát, kolbászt (nyári hurka), meg a megfüstölt holmit. Az elmondásokból lehetett következtetni, hogy azért Irma néni az kapott a szüleitől egy kis fejmosást, meg egy kis komoly eligazítást a viselkedéseiből. Mert a kis kiemelt, kis Rafika, az már igencsak elárulta a két nagymamának, hogy hogyan viselkedik a kicsivel az édesanyja. Az volt a jó tanács az édesapám részére: Most te legyél a talpadon, küld haza szabadságra a dadust, legyél velük te, figyeld meg a tevékenységét. Fogd a dolgok elejét és állj talpadra. Valóban megfogadta a jó tanácsot. Adott szabadságot dadusnak is, de mégis, ha szükség lesz, akkor visszajön. A dadus megértette a dolgokat, úgy is lett. Úgy lett mondván, hogy egy hónap múlva jön csak vissza a dadus. Ez bizony nem tetszett az Irmának. Így a teljes megfigyelést őreá maradt. Bizony, teljes ellátás őreá maradt, így a gyűlöletet már jobban lehetett érezni, mint, amikor a dadus otthon volt. A karácsony így telt el. Akkor a három gyerekre kellett figyelni, nagyobb odafigyelést kellett tenni. Gondolom, elmondotta a dadus az anyának, mert az anya, az megjelent karácsony után, mert őneki igencsak magas volt a gyermek létszáma, jó tanácsokkal látta el Irmát. Az Irma igencsak kihűlten fogadta a jó tanácsot,

a dadus anyja úgy érezte, fölöslegesen beszélt. Csak arra kérte, hogy a lánya még maradhasson egy hetet, mert úgy érzi, ki kellene pihenni magát. Erre az volt a válasz: Tudja, nem én küldöttem szabadságra, hanem a mester. Ha ő engedi, akkor lehet. Úgy fél vállról dobálta a szavakat, mintha saját maga nem is odatartozott volna. Pedig a sok jó tanácsból, ha nem is mindegyiket fogadta volna meg, legalább egy jó néhányat. Akkor is érdemes volt beszélni. Úgy itt is meg lett alkotva a vélemény az Irma viselkedéséről. Keményen talpra állt az Édesapám, komoly fellépéseket tett a hitvese felé.

Mindez csak imitálás, amit te teszel a kicsi felé, kérlek, változzál meg, mert ennek nem lesz jó vége! Mindezt teljes megnyilvánulással kijelentette. (Így nem lesz jó!) Mint már mondtam, ilyen karácsonyunk még nem volt, ez a második karácsony, amit te teszel ilyenné, változz meg, legyél ennek a kicsinek is Édesanya. Mert az vagy, nem egy mostohája. Úgy érzem, én vagyok az édesapja, te vagy az édesanya. Csak nem úgy viselkedel. Mindebből valamicskét elhagyott, de a megkülönböztetés az élete végéig megmaradt. Ezt a kijelentést az Édesapámtól halottam, mert ő a saját tapasztalataiból, a meggyőződéséből, a többszöri egyformám elmondásaiból írtam le.

Újból vissza a saját életemhez!

A dadus nem győzte elmondani az akkori rossz tapasztalatait. Igyekezett sorba elmondani az ötven év utáni rossz élményeket. Szinte úgy mondotta, mintha olvasta volna. Hát bizony, az úgy hangzott, mint akire az vall, hogy nem kívánatos személy. Az a személy volt, aki a saját meggyőződését mondta el. Bizony-bizony ez a valóság. Mindezt a visszaemlékezésből mondta el a dadus. Hát, az voltam! Igen! Mégis, eltelt a karácsony. Meg az újév. Január derekán visszaérkeztek az inasok meg a segédek, és folytatták a napi munkát, volt bőven munka, mert a fuvarosok nem tudták, hogy mi az elegendő. Vissza a dadus anyjának a kérésére! Megkapta a kért szabadságot, ennek az apám is örült. Úgy látta, megfelel a té-

nyeknek a kérés. A továbbiakban úgy gondolkozott, ha még többet is kérne, azt is megadja, csak azért, hogy többet foglalkozzon a kicsivel, érezze a jelenlétét, hátha jobban ragaszkodik a kicsihez. Így nagyobb lett az apai szeretet. Ez mind az elmondásokból tevődött össze. Irma, az édesanya, titokban alig várta, hogy leteljen a szabadsága a dadusnak. Mert kellett főzni az inasseregnek, mert a mester látta el élelemmel, vagyis együtt étkeztek, egy asztalról fogyasztottak, mint egy nagycsalád. A dadus megérkezése egy újabb változást hozott, kevesebb munkája lett az édesanyámnak. Újból szinte csak a dadus foglalkozott énvélem. Így telt az egész tél. Szinte csak a dadust láttam, csak a szoptatáskor kerültem az édesanyámhoz. A többi ellátást a dadus végezte. Ha megjött a Rafi az iskolából, meg a Karolina az óvodából akkor övelük is kellett foglalkozni. Vagyis egy kis mindenés volt a dadus. Ha a Karolina otthon volt, akkor úgy gondolta, csak övele kell foglalkozni, állandóan csak a nyakamba lógott. Mondta a dadus, egy igazán nyafogós kislány volt. Rettentő árulkodó volt! – mondta a dadus, hogyha a kicsivel foglalkoztam, azonnal ment és mondotta: megint a kicsivel foglalkozik! Egy alkalommal tettem tisztába a kicsit, bejött az Édesapa, látta, azonnal siettet a kislány az anyához, nem azt monda mi a valóság, hanem egészen mást. Nem szóltam semmit. Ekkor úgy odavágott a fenekére az édesapja, csak úgy huppant. Úgy gondoltam: old meg magad, ez nem árt, gondoltam. Pedig ez volt a feladatom. Azt én is láttam és éreztem a kislányon, hogy nagy a féltékenységgel, öbelőle is kikandikált az a kis nem odavaló hangszí. Úgy éreztem, most már ketten vannak, akik ellene lesznek a kicsinek, azért több szeretettett nyújtottam a kicsinek, irányítottam.

Igaz! (A dadus egy nagyon ügyes, és szorgalmas. Egy kis nagylányvolt!) Szerette őt mindegyik a nagycsaládba. A szava az volt: rend és fegyelem mindennek a lelke. A jó táplálás, a növekedés a célja, és be is tartotta a dadus. A sok vitamin az a gyümölcsben megvan, igencsak kis kövérke voltam. Ezek a jól tápláltságnak a jelei. Többször el kellett vinni az orvoshoz, bemutatni a kicsiket, vé-

dőoltást kapjanak a himlő, a karcolás, és a többi gyermekbetegségekkel szemben. Volt, amikor a dadus vitt el. Akkor kapott egy nagy leszúrást, hol van az édesanya?! Elvitt haza, akkor el kellett vinni az édesanyának. Ekkor újból kapott az édesanya az orvostól. Biztos vagyok abban, hogy az orvosnak a fülébe jutott a gyermekkel való foglalkozás és a viselkedése. Az Édesapám csak megtudta másoktól, mert az orvos igencsak leszúrta a többi asszony előtt. Ez nem tetszett az Irmának, az édesanyának, de igencsak megérdemelte. A nemtetszés, a gyűlölet kiárasztása végett. Lejárt az inas év. Az év végére. Így hát a következő évben csak kettő másodévest és egy első évest vett fel, aki a faluból volt. Így hát akkor én már igen jól tudtam szaladni. Már egy kicsit tudtam beszélni, csak a dadus értette. Így a dadusra voltam bízva. Szerettük egymást, úgy a gyermek szeretettel és dadus tisztelettel. Így hát a nővéri gyűlölet az megvolt, még a dadussal szembe is nagyon sokáig. Szinte csak dadusnál voltam.

Az első saját visszaemlékezésem a gyümölcsösbe volt. Az Édesapám az inasokkal föl-szedtek kosárba valamit. Az kék szilvát. A javát megaszalták, de többféle gyümölcs volt, az aszalékra, erre az elsőre emlékszem. Úgy csak, hogy növekedtem, úgy jobban, egy magamba jártam az udvarban. Az udvar igen nagy volt, igen sok személylyel találkoztam az udvaron. A dadus az szemmel tartott. Tudta, hogy még nem tudok kijutni az udvarból. Mert a kapuk, azok be vannak zárva. Ha valaki idegen jött az csak kopogtatóval kopogtatott. Akkor szaladt az egyik inas, beengedte a váratlan vendéget is, ha ismerte. Ha nem, akkor megkérdezte, kit tetszik keresni, mert voltak igencsak váratlan vendégek, akit jobb volt nem beengedni, mint később kiküldeni, mert azok igencsak sokan voltak és vittek, amit csak találtak, ami a kezükhöz hozzáért. Mind ilyen személyek, jobb volt, ha nem is jöttek be az udvarba. Csak így lehetet kiszűrni az ilyen nem kívánatos személyeket. Az ilyen nagy létszámú gárda még a faluból is ki lett küldve. Mert azok csak kárt tettek,

amibe csak lehet. Így az Édesapám így tudta kiszűrni az ilyen gardát, nem engedte be még az udvarba sem.

Ismét úgy eltértem a saját kis életemtől.

Az elsőéves inas, mint már írtam, úgy összebarátkozott s meg szerették egy mást az Édesapámmal, hogy megkérte, hogy legyen az ő bérmakeresztapja. Úgyhogy el is fogadta a felkérést. Örömmel fogadták a kérést, úgy is lett. Ahogy telt és múlt az idő, az édesanyámtól csak távol voltam. Bármilyen előfordult, mindig csak a dadust láttam. A további gondokat a dadus látta el. Az édesanyám csak másodlagos volt. Az etetés, a fürdetés, az altatás – ez minden a dadus dolga volt. Ő látott el minden jóval. Megbecsüléssel, és nagy szeretettel. Újból írom, úgy, mintha csak a saját gyermeke lettem volna. Igaz, én is bármivel csak őhöz fordultam. Ahogy az idő telt, egy alkalommal elkísértem az édesapámat a konyhakertbe, ami a házunk mögött, a gyümölcsös mögött volt. Volt ott mindenféle növény, de sok helyen egy-egy utacska, amire felhívta a figyelmemet, hogy csak itt szabad menni, nem szabad mindenhol, csak itt. Aztán kihúzott a földből egy sárgarépát, nyomban megtisztította, átadta, edd csak meg, mert ez nagyon finom. Valóban igen ropogós és ízletes volt, pont mind a sárgarépa.

Újabb kis történet.

Megismertem az inast, aki az Édesapám keresztfia lett. Így már ketten voltak az én pártfogóim. A fiúnak a neve: Károly, de a beceneve az meg Langalé. Azért kapta azt a fura nevet, mert igazán, kiemelkedően magas volt. Alig inas s már elérte a felnőtt magasságot. Nem haragudott, ha én csak Langának szólítottam, már csak ha az udvaron belül voltam. Kivételesen akkor megengedte Édesapám, hogy a műhelybe vigyem, én is ott lehessenek a többiekkel együtt, igazán nagylelkű volt, mert én nekem nagyon tetszet, amikor a vasra ráverték s a szikra csak úgy pattogott és világított. De, ezt csak karon ülve lehetett megnézni, úgyhogy a kívánságomat itt is teljesítették. Az Édesapámnak is igencsak tetszett az a kis dolog.

A következő kis jelenetekre igazán és tisztán visszaemlékszem. A két harmadéves inas nem igen bírták egymást a dadussal, mert ha bárhová kellett menni, akkor nem a dadus ment, hanem a két inas közül valamelyik. Ez egy oda-vissza hecc volt. A további igen nagy összecsapás egy olyan megjelenés kapcsán volt, amit mai szemmel csak az inasok követnek el. Szerettem odamenni a fiukhoz. Ővelük egy kicsit incselkedni. Az volt a nagy hiba, hogy összekenték kocsi kenőcsel a szétszedett szekéralkatrészeket, ha én odamegyek, akkor jól kenjem össze a ruhámat, a kezeimet, és jól maszatozom össze magam. Gondolom, nem ennyire gondolták, de mégis annyira sikeredett. Hogy még a meseter is beleavatkozott. Ennek nem lett jó vége, mert az inas megkapta az aznapi jó büntetését. A mai nyelven szólva az inasi beírást. Ez igazán végig kísérte az ott lévő idején, még a saját állásába is megbotránkozó szó volt. Hát-hát bizony a dadus, amikor meglátott kerülgette az összeesés. Összeesett. Kis idő elteltével azért magához tért. Hogy fog engem rendbe tenni? A sok kocsi-kenőcstől! Mindent leszedett a testemről, minden ruhadarabtól, megszabadított, és mégsem szidott csak az inast, mert ő csinálta. Ott álltam mezítelen, fölkapott, szaladt énvélem, az ott maradt ruhadarabokat a Langa hozta utánunk. A nagy Langa az meg úgy döntött, ezután ő is fog énreám vigyázni. A bűnös inas oly büntetést kapott: ezután minden szétszedett szekérnek a tengelyét zsírmentesé kellett csiszolnia. Mert ha nem, akkor el fogja bocsájtani, mindenféle papír nélkül. Ezt a műveletet, a büntetést a szabadidőben kellett elvégezni. Mindezt papírra rögzítették. Tudomásul vette, aláírásával elismerte.

A további haragosok száma gyarapodott! Amikor meglátott az inas, a gyűlölet csak úgy áradt énfelém. Pedig én csak ővelük szerettem volna lenni. A ruházatom: fehér ing, egy sötét pantalló, és a cipelő, az meg kötelező volt, nem volt szabad mezítláb járni. A cipő az mindegyiknek kötelező volt. Mert a sok levágott, elpattant szöveget nem kereste már senki, ez egy baleseti forrás. Bizony meg kell említenem, nem futotta ci-

pő mindenki lábára, sok mezítlábos embert lehetett látni. Így én már csak növekedtem. Közben megszületet az öcsém. Így már négyen lettünk. Hogy az öcsémmel is így viselkedett-e, ezt én nem tudom. Nagyon megszerettem a Langát, sokat játszott énvelem. Úgy éreztem, mintha a család tagja lett volna. Pedig a többi is, csak azok nem foglalkoztak énvelem, csak a Langalé. Ha az udvaron voltam, hívásjelet halottam az üllőn, akkor én voltam az első, máris szaladtam, hogy láthassam a sok szikrát, amikor forrasztás volt, mert az én nékem nagyon tetszett. Volt idő, amikor a Langa bevitt a műhelybe, végig ott lehettem, amíg azt a vasat készre készítették. Addig a Langa ölén voltam. Kivitt a műhelyből, nem azt mondta, menj az anyához, hanem: menj a dadushoz! Én a dadushoz mentem, mert ő mindig várt, és szeretett. (...)

Kitűnően emlékszem!

Ez a kis visszaemlékezés az utolsó pünkösdkor volt, amikor elmentünk szentmisére. Nagy felkészülődés volt, a dadus már elkészített engem. Az öltözékem: fehér ing, fekete pantalló, fekete félcipő, meg elmaradhatatlan zöld kiskalap. Indulunk a szentmisére, megfogja a kezem az Édesapám, meggyünk. Nem volt messze a templom, át kellett menni a nagy hídon, ami átvezetett az úgy nevezet magyarok patakján, le voltak rakva a gerendák, minden gerendára ráléptem, úgy, félve. Felhívja a figyelmemet: vigyázz, mert le fog törni a gerenda alattad! Akkor még óvatosabban haladtam, mert az Édesapám mondotta. Amikor átértünk úgy gyorsan visszaneztem. Jó hangosan mondtam: nem törött le semmi! Csak annyit mondott az Édesapám: Siessünk! Mert elkésünk, szinte futólépésben, én meg indián futásban, mert beharangoztak. Odabenn már nem volt hely, máshol, csak majdnem az oltár előtt, de oly közzel, hogy amikor a ministráns átvitte a nagy misekönyvet, letérdelt, akkor láttam, hogy mezítláb van, a sarka az be volt repedezve.

Megnéztem, hogy kinek volt cipője, és kinek nincs. A szentmise alatt nem értettem semmit! Mert a szentmise az latinul, a szentbeszéd az meg államnyelven volt. Én meg

csak anyanyelven tudtam. Így hát a pap az csak beszélt, de énnekem nem mondott semmit. A mise után láttam, hogy sok embernek nincs cipője, ez bizony nem mindenkinek adatott meg, hogy cipőt viseljen. Mert nem futotta cipőre. Ez nem volt szégyen, csak kissé kellemetlen. A szentmise után a szülők a templomudvarban egy nagyobb kört alkottak, körbe álltak, beszélgettek az új fejleményekről. Az Édesapám előtt álltam. Ott megengem néztek, mint a zöld kalapost. Sokszor felnéztem az Édesapámra, hogy mikor meggyünk már, de nem szóltam semmit. Hagytam, hogy beszéljen, mert sok kérdést kaptam, mindenkinek akart választ adni. Sokan meghallgatták és sokan meg is fogadták a jó tanácsát. Mert úgy érezték, hogy nem csapja be őket. Mert egy kicsit magasabb volt a képesítése, nem nézett le senkit. Bárhol meg mert jelenni, akármilyen magas beosztású személlyel tudott beszélgetni. Bárkivel meg állt beszélgetni, a kérdésére választ adni. De mégis volt egy olyan személy, aki őt igencsak lenézte. Mert ez a személy olyan volt, aki mindenkibe csak az ellenséget kereste, még a cseresznyefába is belekötött, utált mindenkit. Mert egy alkalommal az Édesapám megmondotta neki. Te a béka (akinek a segítségével a segge) alatt vagy, ezért viselkedel így! Nem tudsz viselkedni! Meglátszik, hogy a fűzfa alatt születted, szűrósak a szemeid. Tudod jól, meg lett mondva neked! Te is jól tudod! Analfabéta vagy, annak születted, s annak is maradtál. Képezd magad! Jobbra fog fordulni a sorsod. Ez után ez a személy mindig csak azt kereste, hogy minél hamarabb el tudja gáncsolni, elméletbe meg gyakorlatba is. Rákerült a sor, meg is tette! Csak arra nem számolt, mert nem tudott előre gondolkozni, még kis távolságba sem, hogy a példát ő is fogja követni! Mert a példa, ha nem jó, akkor azt nem követem. De mégis követte. Ennek lesz s lett ám folytatása! Ki fogok térni erre a gondolatra külön. Az Édesapám oldalán megírtam. Teljes terjedelemben.

Részlet:

Apa és fia:

Jankó János életrajza, Jankó Antal önéletrajza

„Lakatos Demeter, a Szabófalvi moldvai-magyar költő a 20. században élt és alkotott a kor és hely nyelvezetével. A következő rovatban összeszedtünk egy csokor általa leírt hiedelmet, hogy a kedves olvasónk is bele tudja élni magát annak a kornak a magyar világába.”

A Szerk.

Szabófalva

Mikor van mit egyél, van mit igyál, egészséges lehetsz, szabad lehetsz, akkor élsz a mennyországban.

A pokol nádából vót ész elégett. Bé volt fedve nádval ész elégett. És most a zördögöknek nincsen elég pénzük, hogy felépítsék. Ez olyan tréfás beszéd.

Én vultam már Bukarestben néhány évig. Nem nagyond jártam a templomba, nem nagyond gyóntam, nem nagyond imádkoztam. És hazajöttem egyszer. Nekem vút egy húgom, meg is halt, Vironnak hívták, meghalt, és mondta anyámnak, beszéltek ott ketten, mondja: eljött hozzá egy ember, melik ül a purgatóriumba, ezer év után. Nem tudom, mit csinált az az ember. És kell valaki, hogy örökké imádkozzék, és neki fizessen szabad misztét a templomnál, a popnál. És:

Te – mondja – Demeter, tessék száz lej
– mondja –, menjél a pophoz,
fizesszél misztét.

Mondom:

Miféle misztét?

Mond meg a popnak, a pop tudja. Egy ember ment a purgatóriumba, mellik egy ezer esztendűt ül ott, hod szabadíssa meg az Iszten út.

Én meg nem néztem a purgatóriumba, nem néztem én nem tudom én mibe, elvettem a száz lejt, még elmentem egy barátommal a kocsmához, és megittuk a száz lejt. De az a száz lej ám tudja meg, hogy az sok pénz vót. Vaj tiz kiló bort ittunk belüle. Ittuk a bort és mondom:

Legyen része annak a lelkének, amellik ül a purgatóriumba ott. Az Iszten bocássza el!

Hát, pop nem nagyobb, mint én vaj nem Iszten az isz. Én isz imádkozom érte, hogy bocássza el.

Már öszte vót, szetétédett bé. Eljövök, sz menek egy disznóhoz, menek egy tehénhez, sz egy ünőhöz. Jön anyám:

Mit csinálsz itt?

Mondom:

Csánok rendet itt.

Hát – mondja – elmentél még reggel, sz nem jöttél haza még ebédelni isz.

Hát – mondom – jártam a pokolba, meg a purgatóriumba, vult dolgom, a popval míg beszéltem.

Mondja:

Megfizetted?

Megfizettem.

Bémenen a húgomhoz, s mondja a húgomnak:

Tudod, hogy a Demeter megfizette?

Mondja:

Nem igaz! Nem igaz! Hívd bé ide!

Bémenek as házba. S mondják:

Te, jártál a popnál?

Mondom:

Jártam.

Megfizetted?

Megfizettem.

Mondja:

Te mért hazudsz?

Mért hazudok?! Megfizettem.

Nem igaz, nédd, itt az ember mellyettem. Ez az ember mondja, hogy nem igaz, nem jártál ott.

Hát – mondom – hamarabb hicc annak a zembernek? Nem hicc nekem?

Mondja:

Téged megkötozött a zördög egy madzagval, egy cérnával, moszt fut utánad. De ha nem vagy bátor, sz nem húzod magadat, hogy szakadjon el a cérna, szabadulj meg, s legyél ember, mint kell, tenéked az a cérna kötő lesz, sz néhány év múlva nem lehet megszabadulnod a zördögtől. Kell megkötozve hozzá.

Kicsit akkor megijedtem. Kimentem. Kint elgondolkoztam, kijött anyám utánam:

Te mondd, jártál, vagy nem jártál?

Mondom:

Nem jártam.

Megszídtak, nem tudom mi. Elvett anyám egy mász százast, sz bement ű, megfizette a popot. És ű amikor visszajött, az ember megköszönte. Ű nem látta azt az embert, csak a húgom.

Az ember, az elment, sz nem jött többet.

A föld küldikírűl, ha van szó, az mindenkinek az a hely, hul született, ahul ősapáink tájai, ahul él az ember, ahul nyeri mindennapi kinyerit, ott, hul üsmeri az egész világot, s ű az egész világ, az az ember lássza a világnak a legszebb részit.

Szíp a falum Szabúfalva,
Moldovának közöpibe.
Imádom ién iélve-halva,
Ríszegülök szípszígibe.

Bámulok ezend a tájand,
A természet dorsa szíp,
Mennyországot szemibe
Mintha hordzsa itt a níp.

Szeret foly edszik oldalán,
Mászikan a Moldova.
Itt a földnek küldike,
Itt a csángúk országa.

Itt a liányok dorsa szípek,
Minden níp sz a menyecske.
Minden csángú fehér ingen
Uralkodik a hímeszke.

A szorványnak minden színét
Biétették a zingekbe.
Táncnál ellopják szemedet,
Elveszted a színekbe.

Boldog Karácsony ünnepeket kívának
Az ősz, szíp, gyönyörű tájainkrűl magának.
Hul a sénabűz lűtűkend elámít,
Szíp liány virággal hajába elcsábít!
Itt, hul patak luzák közöl sompoiog,
Vízmalomnak nogy kereke abaiog.
Új esztendőt isz kívánnak bőséggel házába,
Boldogszággal, egíssziggel családjába!

Föld küldükít ne felejsze, hul állunk,
Honnot szok szerencsét máma kívánunk:
Kener ne fogyond el szoha asztralrűl,
Pálinka isz üvegbűl, bor isz szoha
kancsúbűl.

Kaptuk az öregektűl, hogy minden ember,
mikor kel fel rigvel, csúkolja meg a földet
isz. Ingemet isz szoktatott mámám:

    Csúkold meg a földet öszte isz, reggel
    isz. Adjon az Iszten áldászt, adjon
    kineret, adjon egíssziget.

Ez vót régi szokász, Nap felé fordulva, nap-
kelet felé.

Mikor kicsi gyermekek voltunk, szokszor
ült fel a mámám a túltíszre, fel,
meszélgetett nekünk, mikolr vult üdeje.
Volt dolga neki, sz még meszél isz. Mond-
ta nekünk, reggel, mikor jó fel a Nap, jó
nehezen, jó ki nogy gödörbűl, milybűl, és
ott nehezen kel fel, nehezen húzzák fel,
húzza hat ökör, med fel, hág a hedre. De ez
csak délig, mondja, délbe, mikor harangoz-
nak, annyit, hogy dél van, s akkor a Nap
fog bengeredni le a lűtőre, akkor nem kelle-
nek ökrök, húzza csak egy szánta filesz.

Láttam a más gyereki, vagy ullyan vénebbet
isz, szokták csánni háromszor, vettek ke-
resztet, hogy hozzon szerencsét nekijek a
Hód.

Hajnali csillag. (Hajnalcsillag)

Illész megy a szekérjivel, és veri a lovajit,
mikor durrant, akkor csattan. Illész kergeti
a lovajit.

Emlékszem, mikor kicsi vótam, láttam
mászokat, vettük a fészit, üttük bé a fészit a
fűldbe, s tettünk sót rája, hogy álljon meg
az eszö.

Amikor nagy idő van, akkor mindig húzzák
a harangokat.

Láttam isz, mindig babszemekvel. Tudtam,

néhány szomszédba tudtak ilyesmit. Mindig úgy elhúzogot. Sz mindig úgy tették be, sz kell e szerencsét hányni ere a zútra. Jól sikerül, elmennek, ha nem mutit jót, nem.

S vót az a virág, de több piros vót, mint máma. Jártam a mezőkönd, s én láttam azt a virágot. S mutitták nekem nagyobb gyermekek, mint én vultam, s lehet, többet tudtak, mint én, s mondták:

- Te látod, mennyi ebben a piros, ennyi jó ember van a világban, mások a szélin mind rosszak.

S kaptunk. Az egészbe vót egy kicsi piros, másikba több, másikba keveseb. Mondja:

- Ennyi jó ember maradt a világban. Amikor vót ez a virág legelűször, ez a virág a zegisz pirosz vót.

És máma? Felkerestem száz virágot, nem kaptam egybe pirost.

A neve fehér virág, itt így nevezik. Mint az eszernő, ulyan.

Azt mondják, elment egyszer egy cigány a templomba. Virágvasárnapján. S hallotta, mondja a pap, mondja, hogy:

Kedves testvéreim, Jézus Krisztus bement a dzsetemáni kertbe, a zsidók megfogták, megbüntették és keresztre feszítették.

Kijő a cigán nagyon szomorún és megfogott egy zsidót, akire haragosz vult és nekikezdte verni. S jó egy milicista, azt mondja:

Maga mit csinál itt?

Én verem ezt a zsidót.

Hát mért vered?

Hát ezek felakasztották a Krisztust. Felfeszítették a fára.

Hát te bolond vagy, ez történt mast kétezer esztendeje.

Azt mondja:

Nem baj, én máma leltem ki, én eddig nem tudtam.

Sz a cigány nem lett vígabb, hazament szomorún.

Sz mászik ív, elment újból a templomba, mászik Virágvasárnapján. Hallja, hogy a pap újból predikálja szépen:

Kedves testvéreim, Jézus Krisztus bement a dzsetemáni kertbe, a zsidók megfogták, meg-

büntették, s keresztre feszítették.

Kiabált egy nagyot a papnak:

Úgy kell tisztelendő úr, taval isz elment sz megfogták, az idén mit keresett ott?

Így hallottam a zörögöktől, sz lehet úgy isz lesz. Sz akkor úgy mondták, mikor vultak a háborúk, Stefán Cselmáré, az a Nagy István, kiért egyszer szegíccéget a magyaroktól a törökök ellen. Háború lett, sokan meghaltak ilyen románok, oláhok, akkor elmaradtak ilyen pusztán itt ezek e telekek. S mondta:

Ezek csak puszták, lehet, maradjatok itt. S románok nagyon haragosznak sokcoránk, elvettük a földnek a vaját, hogy a legjobb helyeken, Moldova, Szeret, ezek a legjobb termőhelyek.

Vult egy Szabó János, az vut kípesszebb ember, vagy okosabb, vagy magosabb, az kihozta Szabófalvát a lútón. Ott a vizecskénél vót egy kicsi temlomocska, ott a lútón, sz mindig jött a víz, árvizek vették el, s az ott a banyhánd, bikák ínekeltek. Sz azok látták, hogy nem boldogulnak ott, vult erdő. Levágták a zerdőt, s építettek falut. Sz arrul a Szabó Jánosról származik Szabófalva neve.

A gyerekeknek mondják, ne máj nézzenek be a kútba, behúzza oda a benebasu.

Szokták mondani itt a faluba, hogy ífílekor ne járj az úton. Ífíle után sok minden történt. Igaz. Én egyszer kint vótam egy házból tizenkettő órakor és találkoztam egy szinikúval. Azt a szinikút húzta egy fejer ló. Én láttam, nem vultam berúgva. És ahogy ment az a szinikú, negyond erősen, tudja, ha nem térek, ki az útból, akkor jó fel reám, s öl meg. S én kitértem, s elément, s megszabadultam.

Éjszaka úgy fonják be a lú haját a rossz szellemek.

„Boldog Új esztendőt!” Mennek bé a házba, s dobnak zabot, búzát, árpát, s mondják:

„Boldog új esztendő!” Szétszórják a földön, az ágyra isz, az asztalra isz, más még eldobja a szemed közé isz.

Sokan járnak öszte ekével. Mennek bé a zudvarba, egy hejget a zablaknál, s mások szánznak. Húznak egy borozdát, vagy kettőt, csak úgy, inkább pogocsából. És reggel jönnek újból, sz vetik bé azt a borozdát, hogy béfejezték a munkájukat.

A hejgetést már örököljük ősapáinktól. Minden esztendőben, új esztendő elején két-három-négy legín, ket-három-négy gyerek, sokszor gyülemnek tízen-húszan-harmincan, ahogy megegyeznek és indulnak el hejgetni. Keresznek egy nagy biszuszkát, egy dobot, a biszuszka a zoster, béfonva, az csattan, adnak nekik dobot. Mások mennek ekével, mennek ökörvel, lovakval, szánznak, ínekelnek, táncolnak, és szokták a lyányokkal, menecskékkel, asszonokkal, járnak az egész falut. A legének például inkább mennek a lyánokkal. A kicsike gyerekek meg mennek a tarisnyával, szedjenek peracet. S inkább peracet járnak, vagy pindzírt. Abba az ösztébe járnak a zegész falut végtől-végig.

Moszt újabban kezdenek járnak ilyen kiszgyerekek kicsi Jézuszkával. Béteszik egy ládába ész inekelnek ilyen ima-énekeket.

De a régebbi a hejgetés. Minden gazdának csinálnak ilyen néhány strófát lyányárú, vagy házárú, vagy birtokárú, vagy a zudvarárú, valami vicces dolgot. Amikor kész a hejgetés, akkor hívják be a házba, tisztelik meg a legíneket, ott járnak táncolni, ott mulatoznak isz, sz mennek mász házba.

Szerencsétlen napok a kedd és a szombat. A szerencsés napok a másiakak, a többi mind szerencsés nap. De őrizkedjél ettől a kettőtől, a keddtől és a szombattól.

Beszélik, hogy Szűz Máriának a napján ki kell sütnie a napnak, de nem igaz.

Tüzet álmodsz, az pínzt jelent. Máskor vult ilyen könyv, román nyelvű vult, mondta ezeket. Az járt így kézről kezre itt a faluban.

Vót egy cigánd, egy nagyon híres cigánd vót. Azt mondott a másvilágról is, mondott mindent.

És hát jött az apa. Ű akart menni a zorvoshoz. Vut neki ulyan betegsége, hogy megoperálják, sz félt, hogy meghal.

- Nem hal meg, menjen be Jásra, Sztrada Karilina 60-ba, Doktor Ureleszku, az szabaddítja meg.

És mondja:

- Tudd meg, az istállónál nálatok a harmadik állásnál bé van temetve valami. Vájjátok meg ott. Valami csuporba bétegyed és dobjátok bé a Szeretbe.

Ipeg így vult.

Vigyen el az ördög! Vigyen el a fene. Vigyen el a mennykő. Üsszön meg a mennykő! (átkok)

Azt tudom, mindig ürmöt tettek. (bolhásság)

Ha kicsikkant a lába, azt megdörzsölik, hogy menjen beljebb. Kiabál nagyon, de mégisz dörzsölik. (csikkanás)

Zsendelybe teszik és kötik be madzggal jól. Sz akkor tartották ott néhány hónapig, néhány hétig, sz akkor összeforrott. (csonttörés)

A zígetíszre, sót tesznek rája-zacskóstul, hogy ne máj csípje. Sót tesznek rája, a sülsre. (égés)

Hogy ne igízzék meg, azért tettek egy piroszat a nyakára, vaju a kezire, cérnácskát, vaj szalagocskát. (igízés)

Vettek egy csuporba vizet, sz vettek ki három-négy szenet a tűzből, sz dobták bé oda. Ész avval kenték meg a gyereket, fejit, kezit. Ezt csinálták, ha megigízték. (igízés)

Ha a kutya megharapta, akkor szoktak a kutyából venni egy kis szűrt, s avval megfűstölük azt a gyereket, aki megijedt. (kutyaharapás)

Vettem egy kila bort, főztem meg, ittam

meg a bort, sz avval a züvegvel dörzsöltem a hasamat, a züresz üvegvel. (megfázás)

Mikó inas voltam, levágtam egészen, leesett egy sáncba ott a gyárban. Sz elmentem, sz visszavettem, sz odatettem a kezemet vissza, sz elmentem oda a patikába, hogy csomagolják bé, hogy kösszék bé. Sz amikor látta az az asszon, aki vót ott, hogy le van vágva, elvette, sz bedobta egy szemeteszládába. Neki kezdtem szírni: hogy maradjak el ujj nélkül?! Elment, sz kivette sz újvól visszatette. Szírtam, sz azt mondtam: Kössze oda. Sz né, hogy béforrott, láccik. Ha hagyom volna magamat, nem lett lenne ujjam. (seb)

Szamártejet kell inni, aki számárköhögős, s attól meggyógyul. (szamárköhögés)

Ha valamit megcsodál az anya a gyerek születése előtt, akkor lesz valami, mikor születik, lesz egy jel a gyereken. (terhesség)

Csángú imádság, melyket tanultam anyámtól, és melyket mondtam, mikor kicsi vultam, hányszor feküdtem le öszte:
Add meg nekem Isztenem,
mindennapi kenerem.
Úrezz meg te minden rossztúl,
minden baj, minden gonosztúl.
Adj szüléknek egísszíget,
kergeszd el a betegszíget,
házunkban mindig jó legyen,
teljbe minden csak menjen.
Órangyalom alíssz el,
és hulnap reggel kültz fel,
újból menen nekünk jól,
meddig a Nap leszentül.
Amin. (imák)

Amikor a kukovika szól a háznál, akkor az halált jelent. (A halál előjelei)

Amikor a padlás pakkog, az is halált jelent. (A halál előjelei)

A lányoknak csináltak fejr koporsót, fejr ruhába. Gondolták, hogy tiszta lelke-szíve. Sz az öregeknek feketét. (koporsóbatétel)

Minden halott után csinálnak egy práznyikot, elhívják a kántort, a gyákot, mint mondja a csángú, ott adnak kicsi pálinkát, kicsi bort, ebídet, és imádkoznak, mikor leülnek az asztalhoz.

És ebíd után újra imádkoznak, adnak mindenkinek egy gyertyát és egy peracet, mikor víge az ebídenek. Azzal megy ki, s azt viszi haza. (tor)

Fizetnek egy szabadmiszét, veszik, ott rokonok többend gyűlnek öszse. És a pap ott imádkozik nékijek. Tesznek kalácsot, tesznek peracet, tesznek almát, divót. Pap szedi zsákkal ökö, s hordja el. Ezt a szegényeknek kéne, hogy adja.

Lakatos Demeter (költő, Szabófalva, 1911)

Gábor Felicia
ÚJ CSIZMA

Kalagorban kapukilincsig magasodik a hó. Reggel ötkörmég senki sem jár kint. Lucia busza öt óra harminckor indul. Gimnáziumba megy, Lettétébe. Vézna testét pillanatok alatt átjárja a hideg. Fején egy nyúlszőr sapka, amelyet két nyuszink bundájából készítettett anyám még nyáron, a kozsokossal. Kötelező egyenruhája fölött gyapjúpulóver, amelyet anyám egyik városi nővérétől kapott, néni Ilitől. Náki vannak jó dolgai, mondja anyám. Mát ott, városba illik jó dolgokba jární, smég mikor vajecernám jó ria vaj-e hájna, akkor liánykáimnak adgya. Lucia kozsokja, amely báránybundából készült, jó meleg is lehetne, de azt is valakitől örökölte, és legalább kétszer olyan széles mint ő, és olyan nehéz. Alatta a szél besüvít.

Az este sokat sírt. Az iskolában rászoltak, hogy csizmában kell menni télen. Egy kopott őszi cipője volt, amelyben csonttá fagyott, és egész nap az iskolában a lábát dörzsölte, hogy bemelegedjen. Az osztályfőnök üzenetet küldött anyámnak. Holnap a lánya csizmában jöjjön. Remegő kézzel nyújtotta át a fehér cetlit anyámnak. Felfogta, méertette. Holnapra csizmát kell szerezni, másképp nem mehet Lucia az iskolába. Dühösen rászólt a nővéremre. Mit tud a tanyító. Miből veják náked scsizmát. Lucia egy szót sem szólt. Tudta, hogy nincs megoldás. Nincs arra pénz, hogy neki csizmát vásároljanak. A tél hosszúra nyúlt. Hideg van. És a maradék félretett pénzt ki kellett fizetni a pótrumegusra. Amit a múlt héten hoztak. Különben nem lenne mivel tüzelni. A kicsiknek kell bent a meleg. Liszt még van, és van még dulscsáca, s ne ott neálttám még nyáron a pincéba murkot, hajmát, pscsokát. Enni még tudunk scsánni. Dá hájnakot nem tudunk venni, fiam. Mondja később Luciának anyám. Tudom, mám. Lucia reményt vesztve, sírva lefeküdt. Tudta, hogy ezuttal nincs megoldás. Annyi akadályt legyőzött, hogy gimnáziumba mehessen. Leánykának minák iskola? Kérdezték anyámtól, varrjón, szőjön, kapáljon, ferjhez Mennen, s jó lesz náki. Nám káll iskola. De anyám tudta, ismerte nem felejtette el azokat az éveket, a hosszú napokat, amelyeket kint, a legelőkön töltött, lovakat, teheneket, bikákat legeltetve. Amikor sóvárgott csak egy napocskáért az iskolában. Egy darab cerizáért. Kövekkel írt kövekre. Nem akarta elfelejteni azokat a betűket, amelyeket megtanult abban a pár napban, amikor iskolába járhatott. Tudta, hogy elsőszülött lánya, és aztán az összes többi gyereke, akiket

Isten rendel neki, iskolába kell, hogy járjon. Mindenáron.

Aznap este leült az ágy szélére. Apámnak el sem mondta. A fehér cetli, rajta a gyászos szavakkal. Holnap a lánya csak csizmában mehet iskolába, másképp nem. Apám a fal felé fordulva már jócskán aludt. Jóistennem segíts. A fekete szavak dübörögtek a fejében. Kendője szélébe törölte könnyeit. Lucsinak iskolába káll menni. Szegény liányka. Mánnit dolgozik. Sö tanul. Keserűségében aztán csak eszébe jut hirtelen. Hisz neki van egy pár csizmája. Abban volt menyasszony. Igaz, hogy vékony bőrből fészült, sarka is van, és egyáltalán nem meleg, de csizmának csizma. Megköszönte Istennek, térdre borulva imát motyogott. És lefeküdt. Soha nem ébredt ébresztőórára. Tudta, hogy mikor kell felkelni.

Reggel, négy óra harminckor apám elment munkába. Anyám felébresztette Luciát. Hájcsák, Lucsika. Egy gyertyavéget meggyújtottak, és felmentek a nagypadlásra. Anyám sorba vette az ott lerakott dolgokat. És nemsokára kezében tartotta a fekete hosszú csizmát. A koromsötétben, jégfagyasztó hidegben, álomtól és szomorúságtól kábultan Luciának felragyogott az arca. Anyám a gyertyával megvilágította a csizmát. Koromfekete volt. Olyan fekete, mint a sötét, gondolta Lucia. Csak add, Istenem, hogy ne legyen kicsi rám. Régen az őszi cipője is kicsi volt, de idővel kitágult, és már nem szorította. De emlékszik még azokra a pokoli napokra, amikor a sarka tele volt hólyagokkal. Ha kicsi, akkor is felveszem, gondolta.

Lemásztak a padlásról. Lucia remánnyel tele felöltözött. A gondosan összehajtott uniformis felvétele után labara húzta a csizmát. Anyám állt mellette. Luciska, ha nagyescska lesz, akkor húzunk még vaj-e körcunyt. A csizma hál' istennek nagy volt. Anyám örömeiben megölelte Luciát. Nem is tudja, hogy megölelte-e valaha. Hisz nálunk ez nem volt szokás.

Lucia elidul aznap is az ötven kilométerre lévő gimnáziumba, immáron anyám menyasszonyi csizmájában. Kegyetlen hideg van. Hazafelé a nagy hó miatt a busz Bákóból nem indul Kalagorba. Lucia egyedül, hidegben, a vékony csizmájában gyalog megy haza. Mire hazaér, a lábát már nem érzi. Anyám sós forró vízbe rakatja a lábát, majd egész este a kályha tetején ül. Ott tanul másnapra.

Néha reszket a hidegtől, máskor izzad a forró rumegustól.

Csak olvassa és ismétli a szavakat, mondatokat. Tudván, holnap is mehet iskolába.

Miért pont Csángóföld? (5)

A moldvai magyarok északi „szomszédairól” többször tettem említést a Csángó Tükörben megjelent írásaimban (Jászvásár, Kácsika, Kotnár borvidékéről). Jelen írásommal **Bukovinát** kívánom kiemelni, mely szintén Moldova északi részén helyezkedik el. A mai Bukovina nyugatról Erdéllyel szomszédos, Beszterce és Máramaros megyei határa révén, délnyugatról Maros és Hargita megye, délről Neamt és Iasi, keletről Botosani megye határolja, északi szomszédja Ukrajna.

A történelmi terület a jelenleginél nagyobb volt és 1775-től 1918-ig az Osztrák - Magyar Monarchia részét képezte. Ekkor kapta a mostani elnevezését, amely a német Buchenland - Bükkfák hazája – szóból ered. Önállósággal soha nem rendelkezett, mindig valamely államnak volt a része.

Habár, mint Bukovinai Hercegség (Herzogtum Bukowina) a terület bizonyos szabadságjogokat élvezett, a bukovinaiak a jogaik érvényesítése érdekében 1848-ban nyolc teljes jogú képviselőt delegálhattak a bécsi parlamentbe. További autonómiai törekvéseik sikerrel jártak és 1849. március 4-én osztrák koronatarományyá (Kronland) váltak. Maga Ferenc József magyar király is megkapta a Bukovina Hercege címet.

„Amikor az osztrák császárok Bukovinába jöttek, az idevaló magyaroknak akkor is méltó szerep jutott. Íme egy régi eset. 1851-ben Ferenc József császár Lembergől jövet Bukovinába, Csernovicba jött. Ünnepeles fogadás október 21-én volt Csernovicban. Ezen a fogadáson Kolozsvár és Szamosújvár városi tanácsa is részt vett. E két város magyarul üdvözölte a császárt. Ebéd után táncbemutató volt és a császár Bukovina különböző nemzetekből álló népei táncát gyönyörrel szemlélte, ezek közt a Bukovinában lakó székelyekét is.” (Sántha Alajos: Bukovinai magyarok. Csátalja, 2009. 84. p)

Amikor az 1919. évi Saint Germain-i békeszerződés életbe lépett, a tartomány Romániához került és elkezdődött az erőszakos románosítás. Bezárták az összes kisebbségi iskolát.

Területének harmadát 1940-ben a Szovjetunió elfoglalta a Molotov–Ribbentrop-

paktumban foglaltak értelmében, így Ukrajnához 6.261 km², Romániához 10.442 km² került.

A tengelyhatalmak által a Szovjetunió ellen megindított háború ideje alatt (1941), az elvesztett északi rész visszakerült Romániához. A Vörös Hadsereg 1944-ben visszafoglalta az északi területeket és a második világháborút lezáró Párizsi békeszerződések értelmében ismét Ukrajna része lett Csernyivci terület néven.

Jelenleg az északi részen ukránok, a déli részen román nemzetiségűek élnek többségben, mellettük számos kisebbséggel. Egy 1910-es felmérés szerint a 800.198 lakos megoszlása a következő volt: 38,88% ruszin és ukrán (rutén), 34,38% román, 21,24% osztrák-német, 12,86% zsidó, 4,55% lengyel, 1,31% magyar, 0,08% szlovák, 0,02% szlovén, 0,02% olasz, valamint kevés szerb, horvát, török, örmény, cigány. Mára már megváltoztak az arányok, a magyar, horvát és a szerb kisebbségből már egy sem él ezen a vidéken.

Tudjuk, hogy Bukovina a legnagyobb fejlődést az alatt a 144 év alatt érte el, amikor az Osztrák – Magyar Monarchia rendszere nyugalmat és rendet teremtett a térségben. Ezután nehéz idők jöttek úgy a városok, mint a falvak lakóira is. A történelmi viharokat megélt térség különlegessége: a mesés földrajzi adottságok, a sajátos rajzolatú hegyek, a történelmi színterek, a legendák és a jól megszervezett turisztikai hálózat évente két millió turistát képes idecsábítani.

A gasztronómiai jellegzetességek közül kiemelkedő a: a radóci csorba, a füstölt "koboz" pisztráng, a töltött bárányhúst, a túróroládot, a „moldvai mártírok” nevű sütemény, a szőlőlevélbe töltött csalán töltike, a bukovinai pacal csorba és a sajátos ízű vargányagomba leves.

Nem feledkezhetünk meg azokról a kolostorokról sem, melyeket az uralkodók és a nemes családok emeltek. Íme pár „építetű” a teljesség igénye nélkül: a Musatinok, Alexandru cel Bun, Nagy István (Ștefan cel Mare si Sfint), Petru Rareș, Ștefan Tomșa, Alexandru Lăpușneanu és a Movilesti család. Minden kolostornak megvan a jellegzetes domináns színe: *Voronyec* (kék),

Mănăstirea Humorului (vörös), *Sucsevica* (zöld), *Moldovica* (sárga) és *Arbore* (több szín keveréke).

A XV-XVI. században épült kolostorok tükrözik a vallásosságot és az Isten tiszteletét, az „Istenfélést”, ahogy ők mondják. A világban egyedülálló építészeti és díszítési technikák különleges élményt jelentenek mindazoknak, akik kedvelik a történelmet és az épített örökséget. A grafikai kompozíciók Európa különböző történelmi pillanatait tükrözik (pl. Konstantinápoly eleste - *Humor*) és különlegességnek számít a *Voronyec* "Kelet Sixtus-kápolnája" is, mely 1488-ban három hónap és három hét alatt készült el, mely rekordnak számított annak idején. A Szent György-kolostortemplom Moldva fénykorának egyik legnevezetesebb történelmi emléke. A műemlék UNESCO Világörökségének része.

A *Moldovita* (1532) Angyali üdvözlés temploma és kolostor erődszerűen rajzolódik ki környezetéből. A templom napjainkig megőrizte 16. századi jellegét.

A *Sucsevita* (1582) festett templomot a Feltámadás tiszteletére szentelték fel. Nem része az UNESCO Világörökségének, de mindenképpen érdemes megtekinteni, mivel egyike a figyelemre méltó moldvai templomoknak.

Arbore (1503) Keresztelő Szent János felvétele temploma, *Mănăstirea Humorului* (1530) Szűz Mária mennybemenetele temploma, *Pătrăuți* (1487) Szent Kereszt temploma, *Proboata* (1531) Szent Miklós-temploma, *Szűcsáva* (1522) Szent György-temploma, a *voronyeci* kolostor - Szent György temploma (1487) és a *Putna* (1466) kolostor erődített épületével a gazdag történelmi múlt emlékét őrzi.

Bukovinát észak-erdélyi útvonalakon lehet könnyedén megközelíteni. A Ciurarna-hágó (1100) érdekessége, hogy itt található a Tenyér műemlék, mely egyszerre a munka, az erő, a barátság és a kitartás szimbóluma. A hétméteres műemléket 1969-ben állították fel, azon a helyen, ahol találkoztak és kezét fogták a hágó mindkét oldaláról érkező útépítők, befejezve az útépitést. A viszontagságos építkezés még 1949-ben indult el, három útépitő cég küzdött 1600 munkással, 25 kilométer hosszan, melynek során 19 hidat építettek.

Egy másik izgalmas útvonal a Prislop-hágón át vezet (Pasul Prislop) Bukovinába. A hágó a Keleti-Kárpátok legmagasabb hágója (1416 m), mely a Máramarosi-medencét köti össze Észak-Moldovával. Délről két útvonalon is megközelíthető Bukovina: Jászvásár, illetve Románvásár irányából. A főbb utak járhatóak, minőségükkel nincsenek problémák, de a falvakban előfordul még kavicsos út.

Habár Bukovina földrajzi adottságai hasonlítanak a székelyföldiéhez, mégis van ebben a régióban valami különlegesség, ami az itt lakók sokszínűségéből, az emberek nyitottságából és a fejlett turisztikai infrastruktúrából áll össze, visszavonva az idelátogatókat. Ajánlom megtekintésre mindazoknak, akik érdeklődnek a bukovinai székelyek néhai hazája iránt, vagy esetleg a kacsikai búcsújáró hely miatt látogatnak ide, hogy bátran merészkedjenek beljebb a régióban és gyűjtsenek minél több élményt.

Felhasznált irodalom:

- Menninghaus, Winfried: "Czernowitz/Bukovina" als Topos deutsch-jüdischer Geschichte und Literatur. Merkur kiadó
- Engel, Walter: Behaust nur im Wort. Der Bukowiner Dichter Alfred Kittner (1906–1991). In: Kaindl
- Kóka Rozália: „Édes hazám, mit vétettem?” Kiss Noémi: Rongyos ékszerdoboz, utazások keleten, Magvető Kiadó, 2009.
- Földi István: Mádéfalvától a Dunántúlig, Szekszárd, 1987
- Krónika.ro 2011. augusztus 20. Bukovina a megtört régió
- Dicționar Enciclopedic, vol. III, H-K, București, Editura Enciclopedică
- Bucovina istorica.Evolutie geopolitica si demografica Foaie Națională
- Iacobescu, Mihai (1993). Din istoria Bucovinei. Vol.I (1774-1862). București, Ed. Academiei Române, ISBN 973-27-0449-7, ISBN 973-27-0448-9

A moldvai csángó falvakban még ma is elképzelhetetlen, hogy két ember szó nélkül menjen el egymás mellett, még ha nem is ismeri egymást. Két mondatot biztosan váltanak. A legudvariásabb megszólítás, ha „keresztanyának”, vagy „keresztapának” nevezik egymást. E szép szokást megtartva, most mi is megszólítjuk Önt:

Legyen Ön is Keresztapa, Keresztanya!

Támogassa egy-egy csángó kisgyermek magyar tanítását: jelkészes keresztszülőség vállalásával! Havi 4 ezer forint befizetésével lehetővé teheti egy általános iskoláskorú gyermek számára az anyanyelvi oktatást. A tehetségebbek továbbtanulhatnak magyar középiskolában, Csíkszeredében. Az ő tanulmányaikhoz azonban már havi 15 ezer forint szükséges. (Az így összegyűlt összegből tudunk hozzájárulni a tanári fizetésekhez, az oktatási helyszínek fenntartásához, a kollégiumi költségekhez.)

A jelkészes keresztszülőség azt is jelenti, hogy Ön választhat egy „keresztgyermeket”, akivel levelezés, találkozás során szoros kapcsolatba kerülhet. Rajta keresztül betekínthet a csángó emberek életébe, megismerkedhet történelmükkel, gazdag hagyományaikkal, életré szülő barátságokat köthet!

Moldvában gyakorlatilag soha sem volt magyar nyelvű oktatás (kivéve az 1950-es években indított magyartanítást, amit gyorsan elsöpört a történelem). A moldvai magyar oktatási programnak köszönhetően ma 26 csángó faluban - iskolában és iskolán kívül - közel 2 ezer gyermek tanulhatja ősei nyelvét. De sok ezren vannak még, akiknek nincs lehetőségük magyar iskolába járni. Értük, minden csángómagyar kisgyermek tanulási lehetőségéért kérjük az Ön segítségét is.

**Adományokat
Magyarországon**

A Moldvai Magyar Oktatási Alapítvány bankszámlaszámára várunk:

OTP, 11742173-20154778

Romániában

OTP, Sepsiszentgyörgy RO13OTPV300000766374RO01

bankszámlaszámára küldhetik

Kapcsolat:

Keresztülők a Csángómagyarokért Egyesület

1126 Budapest Böszörményi út 20-22

napközben Pákozdi Judit elnök

telefon: +36/30 960 5919 | e-mail: pakozdi.judit@keresztzulok.hu

18 óra után Nagy Erzsébet titkár

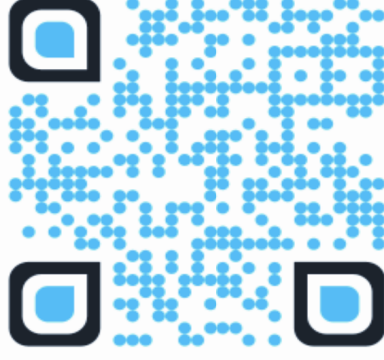
telefon: +36/ 1/200 2898 | e-mail: info@keresztzulok.hu

A Moldvai Magyar Oktatásért Alapítvány

Wagner Nóra

telefon: +36 20 564 7055 | e-mail: ammoa@csango.eu

Pannónia
NYOMDA KFT.

Teljeskörű nyomdai szolgáltatások

- iskolai emlékkönyvek
- ballagási meghívók
- iskolai szóróanyagok
- bemutakozó anyagok
- egyedi tankönyvek
- üzleti jelentések
- bemutakozó brossurák
- térképes tájékoztatók
- reprezentatív nyomtatványok
- meghívók
- formanyomtatványok
- reklámanyomtatványok

www.pannonianyomda.hu

tel: +36 1 412 52 03

fax: +36 1 4125260

nyomda@pannonianyomda.hu

Gyorsaság elérhető áron

Minket az NKA támogat!

MEGHÍVÁS AZ IRGALMASRENDBE

Reményteli szívvel hívjuk a Betegápoló Irgalmasrend szerzetesi közösségébe azokat a 18-35 év közötti ifjakat, akik a betegek ápolásában vélik megtalálni életük értelmét.
Az irgalmasrendi testvérek egyik jelmondatával várunk benneteket:

„KAPUNK TÁRVA,
A SZÍVÜNK MÉG INKÁBB”

Hitünk szerint a legkiszolgáltatottabb emberek,
a betegek szolgálatára Isten hív és küld bennünket.

Küldetésünk egyedüliségét a karizmánk, a HOSPITALITÁS
(=befogadó szeretet) fejezi ki.

Közösségünk tagjai, alkalmasság esetén, a következő területeken
készülhetnek fel szolgálatukra: szakápolás, gyógyszerészet,
orvostudomány, teológia.

**HA SZEBBÉ AKAROD TENNI A VILÁGOT
ÉS BOLDOGABBÁ AZ EMBEREKET,
GYERE KÖZÉNK!**

P. Kozma Imre OH.

Az Irgalmasrend magyarországi vezetője
P. Kozma Imre OH

Keresd Kovács Gellért testvért

Telefon: 0036-30-616-8668
E-mail: gellert@brueder.at

Címünk:
1023 Budapest, Frankel Leó út 54.
Telefon: 0036-1-438-8641
E-mail: irgalmasrend@irgalmas.hu

BETEGÁPOLÓ IRGALMASREND
MAGYARORSZÁG